

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1918.

Andra kammaren.

Nr 65.

Fredagen den 31 maj.

Kl. 2,30 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 24 och den 25 innevarande maj.

§ 2.

Enligt därom den 29 i denna månad fattat beslut företogs nuval av ej mindre tre representanter för andra kammaren att närvara vid Lunds universitets 250-års jubileum än även två suppleanter för dessa representanter; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till:

Representanter:

herr talmannen <i>Lindqvist</i>	med 157 röster,
» vice talmannen <i>Hamilton</i>	» 157 » och
ledamoten av kammaren herr <i>Branting</i>	» 112 » .

Närmast i röstetal kom herr *Lindman* med 45 röster.

Suppleanter:

herr <i>Lindman</i>	med 110 röster, och
» <i>Adelsvärd</i>	» 107 » .

Närmast i röstetal kom herr *Andersson* i Skivarp med 5 röster.

§ 3.

Justerades protokollsutdrag angående de i nästföregående paragraf omförmälda valen.

§ 4.

Herr statsrådet *Petrén* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner: nr 452, angående anslag å tilläggsstat för år 1918 till åtgärder för åstadkommande av ökad tillverkning av kalkkväve; och

Andra kammarens protokoll 1918. Nr 65.

nr 453, med förslag till lag om förbud i vissa fall mot fortskaffande av gods med svenskt fartyg mellan svensk och utrikes ort

Dessa propositioner blevo omedelbart remitterade, propositionen nr 452 till jordbruksutskottet och propositionen nr 453 till lagutskottet.

§ 5.

Herr *von Sneiderns* på kammarens bord liggande motion nr 481, som nu föredrogs, hänvisades till statsutskottet.

§ 6.

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 172—177 och memorial nr 178.

§ 7.

Vidare föredrogs vart för sig och lades till handlingarna statsutskottets memorial:

nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts i punkt 25 under sjätte huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till hospitals underhåll; och

nr 180, i anledning av Kungl. Maj:ts i punkt 79 under sjätte huvudtiteln av statsverksproposition gjorda framställning angående anslag till statsinspektion av fattigvården.

§ 8.

Härefter föredrogs, men blevo ånyo bordlagda jordbruksutskottets utlåtanden nr 111 och 118—122, tredje särskilda utskottets utlåtande nr 1 samt andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 13.

§ 9.

*Lag angående
åtgärder mot
utbredning av
könssjuk-
domar.*

Till avgörande förelåg nu lagutskottets utlåtande nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar.

Det av utskottet framlagda förslaget till

Lag angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar.

1—11 §§.

Godkändes.

Vid härpå skedd föredragning av 12 § begärdes ordet av

Herr Pettersson i Södertälje, som anförde: Det lagförslag, som vi diskutera, sammanhänger med det lagförslag, som behandlas i lagutskottets utlåtande nr 63 närmast här på föredragningslistan. I avseende å det sistnämnda förslaget har första kammaren fattat ett beslut, som avviker från utskottets förslag beträffande 18 kap. 13 § strafflagen. Vidare har första kammaren beslutat en ändring ifråga om åtalsrätten i 14 kap. strafflagen. I händelse nu andra kammaren beträffande lagförslaget under lagutskottets utlåtande nr 63 om ändring i strafflagen skulle följa utskottets förslag, måste första och andra kamrarnas beslut sammanjämkas. Skulle därvid den sammanjämkningen gå ut på att andra kammaren icke skall följa utskottets förslag beträffande 18 kap. 13 § strafflagen, kommer därav att föranledas en formell jämkning i den nu föredragna 12 § i denna lag.

*Lag angående
åtgärder mot
utbredning af
könsjuk-
domar.
(Forts.)*

Det är därför önskvärt, att kammaren nu beslutar, att, i händelse vid en blivande sammanjämkning av kamrarnas beslut beträffande de här lagförslagen det befinnes nödigt att jämkas ordalagen i den här paragrafen, utskottet måtte få rättighet därtill.

Herr Pettersson i Södertälje, som nu ånyo erhöll ordet, yttrade vidare: Sedan jag blivit upplyst om att utskottet torde äga den av mig föreslagna rättigheten utan särskilt beslut av kammaren, återtager jag det av mig framställda yrkandet.

Härefter blev paragrafen av kammaren godkänd.

Aterstående delar av lagförslaget.

Godkändes.

Utskottets hemställan förklarades vara besvarad genom kammarrens beslut i fråga om lagförslaget.

§ 10.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget lagutskottets utlåtande, nr 63, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av 14 och 18 kap. strafflagen, dels ock i anledning därav väckt motion.

*Ang. ändring i
14 och 18 kap.
strafflagen.*

Det av utskottet framlagda förslaget till

Lag om ändring i vissa delar av 14 och 18 kap. strafflagen.

14 Kap.

19—21 §§.

Godkändes.

Ang. ändring i
14 och 18 kap.
strafflagen.
(Forts.)

Härefter föredrogs 45 §; och yttrade därvid:

Herr Hammar skjöld: Herr talman! Jag skall anhålla att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den av herr Spens m. fl. föreslagna lydelsen av denna paragraf.

Herr Pettersson i Södertälje: Under återopande av de skäl, som utskottet anfört, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag, ifråga om den nu föredragna paragrafen.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen givna propositioner å de under överläggningen framställda yrkandena blev utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf av kammaren godkänd.

46 §.

Godkändes.

18 Kap.

7—9, 11 och 12 §§.

Godkändes.

Vid föredragning härpå av 13 § yttrade:

Herr Hammar skjöld: Herr talman! Jag anhåller, att få yrka avslag på utskottets förslag till ändrad lydelse av denna paragraf.

Herr Branting: Jag ber att få fästa uppmärksamheten på att genom ett bifall här till utskottets förslag skulle andra kammaren nu i en hastig vändning godkänna den lag, som genomdrevs för ett antal år sedan, visserligen med knappaste majoritet och trots motstånd från hela vänstern, nämligen preventivlagen. Jag för min del har icke ändrat ståndpunkt i frågan sedan den tiden, och jag skall därför instämma i yrkandet, att denna paragraf icke måtte här bifallas.

Herr Pettersson i Södertälje: Med anledning av herr Brantings yttrande ber jag få erinra, att utskottets förslag alldeles icke avser att innefatta något sanktionerande av preventivlagen utan endast att göra ett tillägg till den nuvarande lydelsen av 18 kap. 13 § strafflagen, vars förutvarande innehåll utskottet har accepterat, då något förslag om ändring därav ej förelegat. Tillägget går, som synes, huvudsakligen ut på att så kallad provokation till otukt skulle drabbas av straff, när den är ägnad att väcka allmän förargelse. Utskottet har därvidlag tagit hänsyn icke blott eller ens i främsta rummet till den provokation, som förekommer från de prostituerade

kvinnornas sida, utan även och framför allt till den provokation, som idkas av män gent emot icke prostituerade kvinnor.

Ang. ändring i
14 och 18 kap.
strafflagen.
(Porta.)

Jag ber att, på grund av vad i den saken är anfört av motionären och utskottet, få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Branting: Det är mycket sant, att utskottet här behandlat en annan fråga, och det är väsentligen därför saken kommit upp i detta sammanhang, men det hindrar icke, att ett bifall till förslaget om godkännande av paragrafen, sådan som den av utskottet formulerats, innesluter, att man ger positiv sanktion åt en lagstiftning i en annan del, som man icke kan vara med om. Det är därför jag velat uttala, att jag fortfarande intar samma ståndpunkt, som när preventivlagen diskuterades.

Herr Pettersson i Södertälje: Jag vill icke uppehålla mig vid själva sakfrågan. Det förefaller mig emellertid, att herr Branting haft möjlighet, om han velat ge uttryck åt sin särskilda mening, att föreslå strykande av andra stycket av paragrafen, som just utgör den s. k. preventivlagen.

Men jag vill påpeka en sak, som förtjänar att ihågkommas i detta sammanhang, och det är, att första kammaren här liksom i en annan del av lagförslaget avvikit från utskottets förslag, nämligen beträffande åtalsrätt ifråga om brott, som består i överförande av smittosam sjukdom till annan. Första kammaren har nämligen icke biträtt förslaget om allmän åtalsrätt för dylika brott. Om nu andra kammaren beträffande 18 kap. 13 § skulle avslå utskottets förslag och således ansluta sig till det beslut, som blivit fattat av första kammaren, skulle det erbjuda svårigheter vid den förestående sammanjämkningen att få igenom den mening, som utskottet velat hävda beträffande åtalsrätten ifråga om dylika allmänfarliga brott och vilken mening, praktiskt taget, har mycket mer att betyda än det föreslagna tillägget till 18 kap. 13 §. Ur den synpunkten skulle jag beklaga, om icke kammaren nu ville bifalla utskottets förslag i avseende på 13 §.

Herr Branting: Ifall jag får fatta lagutskottets ärade ordförändres förklaring så, att det är meningen, att det i alla fall i denna punkt skall göras en sammanjämkning, för att man skall vinna annat mera väsentligt, skall jag icke vidhålla mitt yrkande, då jag nu tillräckligt klargjort vad jag därmed velat avse.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner å de yrkanden, som därunder förekommit, godkändes paragrafen.

Stadgandet om lagens trädande i kraft; ingressen; rubriken.

Godkändes.

Utskottets hemställan förklarades vara besvarad genom kammarens beslut angående lagförslaget.

§ 11.

Lagutskottets utlåtande, nr 64, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående framflyttande av straffbarhetsåldern föredrogs härpå; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 12.

*Ang. anslag
till lantmannaskolor.*

Vidare föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts under punkt 8 i nionde huvudtiteln av årets statsverksproposition gjorda framställning rörande anslag till lantmannaskolor ävensom två i ämnet väckta motioner.

Därvid yttrade:

Herr Welin: Herr talman! I de bestämmelser, som innehållas i utskottets här föreliggande utlåtande, ingår bl. a. den, att om man vid en lantmannaskola vill inrätta en fristående sammanhängande kurs om minst 36 veckor, skall det under de tre närmast föregående läsåren i skolans ordinarie kurs i medeltal ha varit minst 30 elever. D. v. s. det förutsättes, att det skall finnas en 5 månaders kurs förut, och denna skall då hava haft minst 30 elever i medeltal under de tre närmast föregående läsåren, för att man vid denna skola jämte den förra skall få inrätta en fullständigare kurs på 9 månader. Nu är det ett stort behov av att öka undervisningens omfattning vid lantmannaskolorna. Är det så, att man vill hava en fullständigare kurs på 9 månader vid en lantmannaskola, som förut har 5 månaders kurs, så stöter detta på stora svårigheter genom denna bestämmelse, att det skall i denna femmånaderskurs vid lantmannaskola varit minst 30 elever i medeltal under de sista åren. Det finns en mängd lantmannaskolor, som icke nå upp till detta medeltal, men där man gärna skulle vilja inrätta en sådan större och vidlyftigare kurs. Därför synes det mig mycket olämpligt, att siffran satts så hög som till 30, och det förefaller, som om det varit tillräckligt, om den blivit satt till 20.

Nu begär jag icke, att någon ändring i jordbruksutskottets enhälliga utlåtande skall vidtagas, men jag har velat peka på denna sak för att därigenom antyda de svårigheter, som lägga sig i vägen för inrättandet av en sådan större, fullständigare och bättre kurs vid lantmannaskolorna. Jag skulle vilja uttala den förhoppningen, att när frågan en annan gång kommer före — det blir väl vid nästa riksdag — jordbruksutskottet då ville behärta det förslag, som här antytts, nämligen att göra det lättare för lantmannaskolorna att inrätta en fullständigare kurs än den, som vanligen förekommer vid dessa skolor.

Herr talman, jag har intet yrkande.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman, mina herrar! Då den föregående ärade talaren icke hade något särskilt yrkande.

kunde det vara överflödigt att besvara hans yttrande, men till följd av den uppmärksamhet, ifrågavarande bestämmelse väckt, anser jag mig pliktig yttra några få ord.

*Ang. anslag
till lantmannas
skolor
(Forts)*

Det är dock så, att skall statsbidrag utgå till dylika kurser med så avsevärda belopp, som här är ifrågasatt, får man i regel också förutsätta, att elevantalet icke blir alltför litet. Det är ju klart, att det får vara någon rimlighet därvidlag. Jag hoppas, att den föregående ärade talaren också har bemärkt nästa passus i motiveringen, nämligen att Kungl. Maj:t äger rätt att medgiva undantag från villkoren i skäligen fall. Då tycker jag verkligen allan rättfärdighet vara uppfylld gentemot den skola, som kan tänkas begära del av dylikt anslag. Det går således egentligen ingen nöd på dessa skolor, utan de hava fått allt vad de rimligtvis kunna begära, åtminstone nu. När man börjar med ett dylikt nytt anslag, tror jag, att det är bäst att sätta villkoren sådana, att när staten gör denna upppoffring, elevantalet icke blir alltför ringa.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets motivering och hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 13.

Härefter föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor m. m. ävensom två i ämnet väckta motioner; och anförde därvid:

*Ang. lindring
i mindre be-
medlades lev-
nadsvillkor
m. m.*

Herr K ä l l m a n: Herr talman! Jag hade ju icke väntat, att utskottet skulle tillstyrka min motion med avseende å grundbidragets belopp, 3 kronor, men jag hade däremot hoppats, att utskottet skulle tillstyrka förslaget om att grundbidraget skulle utgå obligatoriskt till alla kommuner. Det gör emellertid icke utskottet, utan ansluter sig i det avseendet helt till departementschefens mening och vad han därom yttrat.

Jag vill emellertid därvid påpeka, att det blir icke lätt för Kungl. Maj:t att avgöra, vilka kommuner som icke skola komma i åtnjutande av grundbidraget. Departementschefen säger i detta avseende, att han tillstyrker kommissionens förslag i avseende å grundbidraget, dock att sådant bidrag icke må utgå, »där kommun finnes vara i synnerligen goda ekonomiska omständigheter och där den kommunala beskattningen är jämförelsevis obetydlig». Ja, det beror nu på vad han menar med en »jämförelsevis obetydlig» kommunal beskattning. Därvid har man icke endast att taga hänsyn till det absoluta skattebeloppet, utan man får också räkna med en hel del omständigheter i övrigt. Det kan ju finnas kommuner, som hava en relativt låg kommunalskatt, lät mig säga 5—6 kronor, men där förhållandena i övrigt äro så svåra, att de utan tvekan skulle tilldelas grundbidrag.

Ang. lindring
i mindre be-
medlades lev-
nadsvillkor
m. m.
(Forts.)

Jag förstår ju, att det i detta hänseende är mycket svårt att få någon ändring. Det blir då närmast en tolkningsfråga hos Kungl. Maj:t, och jag hoppas, att tolkningen ej skall bli alltför snäv, ty det kommer härvidlag icke att gå ut över de rika kommunernas skattebetalande utan över de rika kommunernas fattiga människor, för vilka detta grundbidrag ytterst är avsett, och det vore beklagligt, om man skulle i tillämpningen få en tolkning, som leder till sådant resultat. Jag vill livligt hoppas, att de, som ytterst komma att handha dessa saker, gå tillväga så, att icke de fattiga människorna i förmögnare kommuner bliva lidande på den ordalydelse, som motiveeringen innehåller. Jag vet av erfarenhet, att det finnes i en del förmögna kommuner en fyrkmajoritet, som avvisar varje förslag, som går ut på att kommunen skall bedriva dyrtidsverksamhet. Har sådan kommun icke rätt till grundbidrag, så kan därför intresserade icke å kommunalstämma genomdriva förslag om att kommunen upprättar plan för dylik verksamhet eller lämnar tillskott för detta ändamål. Ännu mindre tänkbart är det att förmå kommunen anvisa bidrag av kommunala medel, då grundbidrag ej utgår. Det blir då i kommunen ingen dyrtidsverksamhet bedriven, och det är enligt min uppfattning det man minst av allt skulle önska i dessa tider. Underligt skulle det te sig hos oss då man till exempel i Norge, Danmark och Hollaud lämnar mycket betydande anslag för dyrtidsverksamhet, om vilka länder det för övrigt lämnas närmare uppgifter i propositionen.

Detta var det ena. I det avseendet hade jag, som sagt, icke väntat, att utskottet skulle tillstyrka ökning av grundbidraget, på sätt jag föreslagit, men jag hade hoppats, att utskottet skulle tillstyrka grundbidragets obligatoriska utgående till alla kommuner.

Vidkommande den andra frågan, som jag har intresserat mig för i den av mig väckta motionen, hade jag hoppats, att utskottet skulle gå med på, att man finge av statsbidraget lämna kommunerna bidrag till förvaltning av dyrtidsverksamheten. Det förhåller sig på det sättet, att ofta hindras dyrtidsverksamheten i kommunen, därför att man saknar medel för bestridande av kostnaden för densamma, och kommunen anser sig icke kunna åstadkomma dessa medel, därför att den kommunala staten för innevarande år är uppgjord och man icke kan skaffa penningar förrän på nästa års stat. Jag kan icke förstå, av vilken anledning icke en obetydlig del av grundbidraget, till exempel 2 %, skulle få användas som förvaltningsbidrag i kommunerna. Jag känner fall där i kommunen för saken intresserade offra oerhört mycket tid utan att få ett öres ersättning endast i syfte att kunna åstadkomma dyrtidsverksamhet. Och de personer, som nu oegennyttigt offra sig för denna sak, och dylika fall äro kända, ej längre stå ut därmed. så stannar hela dyrtidsverksamheten, och de, som skola och ytterst väl behöva njuta fördelen av denna verksamhet bli alldeles utan den fördel densamma medför. Här är ej fråga om några stora belopp. Man kan tänka sig, att Kungl. Maj:t skulle ha rätt att medgiva, att kommunerna finge använda ett par procent av grundbidraget såsom förvaltningsbidrag vid bedrivande av ifrågavarande verksamhet. Det

skulle vara mycket värdefullt, om ett sådant medgivande kunde lämnas mera allmänt än vad utskottet synes avse.

Jag skall, herr talman, icke göra något yrkande. Jag har endast velat anföra dessa korta ord med tanke på att tillämpningen av den kungl. kungörelse som grundas på detta riksdagsbeslut skall bli för de behövande så god som möjligt.

Jag har sålunda, herr talman, intet yrkande.

Herr Sjöblom: Herr talman! Det är naturligtvis mycket be hjärtansvärda saker, som herr Källman har gjort sig till tolk för, men å jordbruksutskottets första avdelning, liksom i utskottet, hava vi gått ut ifrån, att hur stora anslag man än lämnar till denna understödsverksamhet, så kan det icke bli så mycket, att man kan fylla alla de behov, som göra sig gällande i landet.

Då herr Källman fordrar, att ett grundbidrag skulle utgå till alla kommuner i landet med ett belopp motsvarande 3 kronor per innevånare, vill jag säga, att jag tror, att det skulle innebära, att i många fall hjälpen placerades, där den kanhända icke bäst behövdes. Jag tror, att det vore mindre förnuftigt att göra på det sättet, att man tilldelade t. ex. en sådan kommun som Djursholm samma grundbidrag per innevånare som Sundbyberg eller Solna. Jag anser, att det är bättre, att Kungl. Maj:t beträffande anslaget får rörelsefrihet, så att det kan utlämnas till sådana kommuner, där understödet verkligen bäst behöves. Det har varit utskottets utgångspunkt, då det icke i detta avseende har bifallit herr Källmans motion.

Jag tror, att det icke skulle vara till fördel för de fattigaste, om man skulle följa herr Källmans linje. Då man icke kan fylla alla behov, tror jag, det är bäst att se till, att de största behoven bliva fyllda.

Sedan vill jag säga, att det här föreligger en statsfinansiell fråga av rätt stor betydelse. Herr Källmans motion skulle ju innebära, att anslagen skulle ökas med 6 miljoner kronor. Jag behöver icke erinra kammaren om vad det för närvarande betyder, då budgeten är så pass ansträngd, som den är.

Herr Källman anförde vidare, att ett förvaltningsbidrag borde kunnat utgå. Ja, det är nog mycket riktigt, men även i det fallet förhåller det sig nog så, att det är en hel del kommuner, som hava bra litet arbete med detta och som jag tror kunna utföra det utan detta bidrag. Om det nu, såsom herr Källman påpekade att han kände till, finns något fall, där ett förvaltningsbidrag vore så gott som nödvändigt, så tror jag icke, att det är i så många fall detta är förhållandet. Jag tror, att det är bättre att använda dessa statsmedel direkt till understöd åt de fattiga och icke av dem lämna förvaltningsbidrag.

Ur dessa synpunkter ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Ang. lindrug
i mindre be-
medlades be-
nadsutskottet
m. m.
(Forts)

§ 14.

Vid nu skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande, nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 15.

Ang avveck-
ling av mili-
tärförsvaret
m. m.

Härpå förekom till behandling andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 11, i anledning av väckt motion angående avveckling av det nuvarande militärförsvaret m. m.

Uti en inom andra kammaren väckt, till kammarens femte tillfälliga utskott remitterad motion, nr 168, hade herr *Månsson* i Hagaström *m. fl.* föreslagit,

att riksdagen för sin del måtte fatta principiellt beslut om en fullständig avveckling av det nuvarande militärförsvaret samt hos Kungl. Maj:t göra framställning om framläggande snarast möjligt för riksdagen av en plan för avvecklingens praktiska utförande och för ordnandet av övriga frågor av olika slag, som härmed stode i samband; samt

att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t hemställa att initiativ måtte tagas till gemensamt uppträdande från de skandinaviska staternas sida, dels i fråga om militärförsvarets avveckling, dels ock beträffande riktlinjerna för det framtida uppträdandet i vad det gällde att utåt hävda en klart markerad neutralitetspolitik utan förbindelser till mer eller mindre omfattande militära försvarsanstalter.

Utskottet hemställde, att ifrågavarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

av herr *Thore* mot utskottets motivering; och

av herr *Lövgren* i Nyborg, som ansett, att utskottet bort hemställa om bifall till motionen.

Utskottes hemställan upplästes, varpå

Herr *Thore* yttrade: Herr talman, mina herrar! För min del har jag icke kunnat gå med på den motivering, som utskottet anfört för sitt yrkande om avslag på herr *Månssons* i Hagaström motion angående avveckling av vårt nuvarande militära försvar. Det synes mig, som om denna motivering andades så mycket av försvarsolust och så mycket ovillighet att med militära maktmedel, om så skulle erfordras, värna om vårt nationella oberoende och självständighet, att den sålunda manifesterade ståndpunkten enligt mitt förmenande icke kan vara till fördel för vårt folk och för övrigt icke passar i stycke med den nuvarande tiden, såsom faktiskt tillståndet är.

Jag skall sedan på ett par punkter gå in på utskottets utlåtande, men till en början vill jag med några ord vända mig mot motionen, som har haft sina förespråkare även inom utskottet.

Ang. avveckling av militärförsvaret
m. m.
(Forts)

Såsom framgår av denna motion, är den till huvudsaklig del densamma som den av herr Winberg m. fl. vid fjolårets riksdag väckt motionen angående avveckling av det militära försvaret, blott med en liten påbyggnad. I denna påbyggnad eller tillägg relateras bl. a. vissa uttalanden av presidenten Wilson, gjorda c:a två månader före Förenta staternas inträde i kriget, och vidare uttalanden av den nu avgångne österrikiske utrikesministern Czernin, uttalanden, som äro synnerligen beaktansvärda, och som nog litet var kan vara med om att underskriva. Men dessa uttalanden peka absolut icke på att för ett enda litet land eller en grupp småstater det skulle vara tillräckligt att fatta principiellt beslut om fullständig avrustning av det nuvarande militärförsvaret — och det är ju det, som motionärerna hemställa om — utan de återopade uttalandena av dessa två framstående personer syfta i stället på en internationell rustningsminskning, en återgång till förhållandena före kriget och därutöver en ytterligare minskning av rustningarna. Dessa uttalanden avse icke alls, såvitt jag förmår tyda dem riktigt, att en stat här och var på måfå genom avrustning skulle läggas militärt försvarslös, eller att så att säga ett militärt vakuum skulle skapas emellan de större staterna, vilka kunna antagas komma att vidmakthålla sitt militära försvar. Tro verkligen motionärerna, att ett dylikt militärt vakuum, befintligt mellan militära stormakter eller andra makter med aggressiva tendenser, skulle vara ägnat att avlägsna krigsutbrott och medverka till en internationell rättsordning? Världshändelserna visa alldeles tydligt, att en sådan tro näppeligen är berättigad.

Vid början av detta århundrade fanns det ett sådant militärt vakuum i Ostasien. Jag syftar på Korea. Och resultatet blev, som bekant, det japansk-ryska kriget 1904—1905. Man kan säga, att efter det kriget försvann detta militära vakuum. Men jag tror icke, att det blev till fördel för Korea, om man tar det ur synpunkten av denna stats självständiga tillvaro.

Men det finns ett annat mera närliggande exempel på hur ett militärt otillräckligt skyddat land har blivit tummelplatsen för de största krigshändelser, som världshistorien känner. Motionärerna själva ha icke kunnat underlåta att peka på detta exempel, nämligen Belgiens hårda öde. Men man vill göra den föreställningen gällande, att Belgien skulle stått sig bättre, lidit mindre, ifall dess militära maktmedel varit så försvagade, att det överhuvud taget ej kunnat göra motstånd mot den tyska inmarschen i landet. I förbigående vill jag säga, att hur svag än Belgiens militära beredskap var, så hade den dock tillräcklig styrka för att i avsevärd grad hindra den tyska genommarschen, och den tid, som vanns därigenom, torde nog Frankrike till mycket stor del kunna räkna sig till fördel. Det måste emellertid vara absolut klart för var och en, som följt med de politiska förhållandena före kriget, att ett militärt helt och hållet

Ang. avveck-
ling av mili-
tär försvaret
m. m.
(Forts.)

oskyddat Belgien, som icke skulle bjudit något hinder mot en tysk genommarsch, överhuvud taget icke skulle ha tolererats av vare sig England eller Frankrike. Ett sådant Belgien hade icke fått lov att existera.

Det är ju att fullständigt ställa de faktiska förhållande på huvudet, när man i motionen söker få fram den meningen — man säger det direkt om Danmark — att en avrustad småstat har intet intresse för en krigförande stormakt. Det är en uppfattning, som fullkomligt strider mot världshistoriska fakta, såväl sådana de föreligga under nuvarande tid, som, höll jag på att säga, så långt tillbaka som världshistorien går. Det är motsatsen, som tvärtom är fallet, nämligen att det är de militärt försvagade staterna, som äro föremål för stormakternas särdeles livliga intresse. Även sådana områden, som t. ex. Island, Murmankusten och Spetsbergen, vilka ju kunna sägas ligga i viss mån avlägsna från de politiska brännpunkterna äro föremål för stormakternas intresse.

Man får komma ihåg, att stormaktspolitik är världspolitik. Och ett militärt vakuum i närheten av spänningslinjerna verkar ungefär på samma sätt som ett vakuum i luften, nämligen att stormakterna dragas dit. Mena då verkligen motionärerna, att ett avrustat Sverige eller, för att utsträcka det militära vakuum över hela Skandinavien, att ett sådant avrustat Skandinavien skulle få lov att fritt och självständigt sköta sina egna angelägenheter utan någon slags närgången inblandning från militära makter? Man skulle då bara vilja fråga, huruvida det militärt avrustade Ryssland får lov att sköta sina egna angelägenheter för närvarande, eller om Ukrajna har frihet göra det.

Det finns en punkt i motionen, som jag icke kan underlåta att draga fram. Det säges nämligen: »Vi fästa även uppmärksamheten på, att den unga finska republiken av båda de krigförande parterna fått sin oavhängighet erkänd, utan att man på något håll sport om den finska statens militära anstalter för betryggande av sin självständighet och utan att man gjort den minsta anmärkning mot det faktum, att Finland inträtt i de fria staternas led utan att äga till sitt förfogande en enda fästning, ett enda pansarfartyg eller ett enda regemente.» Ja, det behövs in inga reflexioner angående i vad mån denna situationsbild av förhållandena i Finland är riktig eller icke. Jag förmodar, att motionärerna helst skulle sett, att denna passus i motionen varit utesluten. Det ligger en viss risk i att vid en given tidpunkt hopsommara de politiska händelserna och på grund av vad man då får till resultat uppställa ett horoskop över vad som kommer att inträffa i framtiden. Man riskerar nog på detta sätt att taga fel. Utvecklingen följer icke de banor, man hoppas och tror. Och man får lov att säga, att vår nationella tillvaro är för oss alltför dyrbar, för att vi skulle vilja på allvar riskera densamma genom att, på sätt motionärerna föreslå, lägga vårt land militärt försvarslöst.

Jag skall nu med några ord gå in på utskottets motivering. Jag nämnde i början, att denna motivering andas mer försvarslost

än försvarsvilja. Man utgår från hans excellens statsministerns programförklaring i höstas. Enligt vad utskottet säger, har statsministern därmed angivit regeringens ställning till »avväpningsfrågan». Jag skulle vilja fråga, om avvapningsspörsmålet för närvarande verkligen är så aktuellt, att en nytillträdande regering måste avgiva en programförklaring i avvapningsfrågan. Programförklaringen är säkerligen icke att fatta såsom ett uttalande i avvapningsfrågan, utan är nog helt enkelt att anse såsom en i allmän ton hållen utläggning angående önskvärdheten av att en varaktig fred och en internationell rättsordning må kunna skapas. Ingen regering, som i någon grad känner sig ansvarig för upprätthållandet av respektive lands självständighet, lär under ett världskrig, under det att ett världskrig pågår, kunna taga upp frågan om avvapning. Sveriges nuvarande regering har ej heller gjort det, kan icke göra det, och vågar icke göra det.

Ang. avveckling av militärförsvaret m. m.

(Forts.)

Utskottet vill nu vidare understryka denna supponerade avvapningslinje genom att framhålla, att i de politiska val, som för rättades efter fjolårets riksdag, har »det stora folkflertalets bestämda anslutning till arbetet för fred och rätt mellan nationerna på ett otvetydigt sätt blivit bekräftad». Ja, arbetet för fred och rätt vilja vi nog alla vara med om. Men nog är den saken ganska oviss, att detta arbete skulle befrämjas genom att nu upptaga frågan om avvapning? Äro utskottets ledamöter fullt på det klara med, att de politiska valen under fjolåret och innevarande år givit klart besked i denna fråga? Jag tror i så fall, att man söker göra mer av valresultatet, än vad som faktiskt ligger i detsamma. Jag har sett igenom frisinnade landsföreningens valupprop och det socialdemokratiska partiets valupprop, men icke står det någonting där, som antyder, att valmännen gingo till val på avvapningslinjen, och detsamma får väl antagligen sägas vara fallet med högerns valupprop. Det stöd, som utskottet har fått för sina avvapningsfunderingar i de företagna valen, det stödet torde vara tämligen klen.

Utskottet säger vidare, att »landets hållning under den senaste tidens prövande komplikationer har på nytt ådagalagt dess allvarliga vilja att fasthålla vid dessa riktlinjer». Jag förmodar, att utskottet härmed syftar på de finska händelserna, sådana som de ha avspeglats i vår regerings officiella hållning och såsom situationen för övrigt utvecklats sig. Det har ju talats så mycket om Finlandsfrågan, även helt nyligen, och det är icke alls min mening att gå in på densamma. Men så mycket vill jag säga, att vad man hört och sett om, hur situationen där utvecklats sig, åtminstone icke kan anses utgöra någon anledning för oss att gå in på några avvapningslinjer.

När man läser sista punkten i utskottets utlåtande, där man med så många ord och med sådan förkärlek dröjer vid principförklaringar om mellanfolklig rättsordning, om fredens tryggande och avveckling av rustningsbördorna och först på den sista raden med endast ett par ord påpekar, att det finnes någonting, som heter nationellt oberoende, så får man den bestämda övertygelsen, att för

Ang. avveck-
ling av mili-
tärförsvaret
m. m.

(Forts.)

utskottet avvecklingen av rustningsbördorna varit det primära i spörsmålet och det nationella oberoendet varit en andrahandsfråga. Men även om man nu söker tyda utskottets betänkande så förmånligt som möjligt för strävandet att uppehålla vårt nationella oberoende, skulle jag dock vilja framställa den frågan: vad tror utskottet sig vinna med ett sådant vagt — jag får lov nästan säga — svamligt uttalande som utskottets här föreliggande? Tror man, att man förbättrar vår ställning som neutral stat, tror man, att vårt förhållande till främmande makter därigenom gynnas?

Jag tror knappast, att så kan vara förhållandet, och därför, herr talman, vill jag hemställa om bifall till utskottets kläm, d. v. s. om avslag å motionen liksom också om avslag å utskottets motive-
ring.

Vidare anförde

Herr Lövgren i Nyborg: Herr talman, mina herrar! Jag förstår, att det är hopplöst att försöka få denna kammares majoritet med på ett bifall till förevarande motion, vilket dock är litet förvånande, när ändå denna kammars majoritet består av män, som säga sig principiellt hylla avväpnningstanken.

Jag föreställer mig, att det är omöjligt för en liten stat att försvara sig. Om jag står på den ståndpunkten, kan jag icke inse, att vi på något sätt äro hjälpta med ett militärt försvar. Vad blir resultatet, om en stormakt anfaller oss och vi göra motstånd med de militära maktmedel vi besitta? Resultatet blir, att efter ett kanske tappert försvar i en eller annan månad landet ligger sönderslaget med blomman av den manliga befolkningen fördärvad, som invalider, byar och städer skövlade och landet förvandlat till en jämmerdal i ordets bokstavligaste betydelse.

Då är ju högern konsekvent, om den anser, att ett litet land icke kan försvara sig, och därför predikar den modiga uppslutningen till något försvarsförbund. Det är konsekvent. Men det visar sig dock, att icke heller detta är hållbart, ty balanspolitiken har resulterat i världskriget, som ju är den största olycka, som gått över jorden.

Herr Artur Engberg formulerade en sats vid ett tillfälle för-
lidet är så lydande: Även om man icke kan försvara sig, skall man försvara sig. Och att döma av det demonstrativa bifall, som herr Engberg den gången fick, antager jag, att detta är det högersocialdemokratiska partiets ståndpunkt. Jag accepterar den ståndpunkten också men icke på samma sätt som herr Engberg. Jag vill icke tillämpa den anförda satsen på det nationella försvaret, på försvaret av de svenska besittandes kassakistor, men jag vill tillämpa den på arbetarklassens, på det arbetande folkets kamp för bättre levnadsvillkor. Där accepterar jag satsen: Även om jag ej kan försvara mig, försvarar jag mig. Ty där har jag icke råd att skatta åt hopplöshet.

Skulle vi i detta nu skrida till avväpning, en successiv avväpning i enlighet med det program, som de båda arbetarpartierna ha-

va uppställt, så tror jag icke, att de krigförande skulle bli något mer rofylstna på oss för den sakens skull.

Herr Thore talade ju om sitt militära vacuum. Om Belgien hade stått rustat hundra gånger mer än vad det gjorde, tror herr Thore, att det landet, när det likväl låg i Tysklands väg, nu hade varit oskövlat? Jag tror det ej. En stormakt har så oändligt starka resurser utöver vad en liten stat har, att det icke finnes någon möjlighet att kunna möta den. Vi må väl ändå hoppas, att mänskligheten skall komma ut ur det nuvarande tillståndet och komma fram till ett annat, där man icke skall använda allt vad man kan frambringa till att väpna sig till tänderna, därvid skjutande åt sidan alla andra saker, som man bättre behöver.

Det skulle vara så mycket att ytterligare säga i denna fråga. Jag skall återkomma senare, ifall jag får upp en deklaration av herr Engberg angående hans ståndpunkt till det nationella försvaret, om han nu fortfarande har samma ståndpunkt, som han hade förlidet år: att även om vi icke kunna försvara oss, så skola vi försvara oss. Jag vill icke tillämpa den satsen på det nationella försvaret, ty jag är övertygad om, att fjorton dagar efter det vi lågo krossade av en stormakt, våra svenska kapitalister skulle vara du-bröder med de utländska kapitalisterna och gemensamt gå att utsuga oss. Då måste jag fråga: Har det arbetande folket i Sverige då bättre resurser att motstå utsugningen än om det med korslagda armar tillåtit en annektering av landet? Jag är alldeles övertygad, att det är icke någon så förskräckligt stor skillnad mellan levnadsvillkoren för en arbetare i Tyskland, England eller Sverige. Jag tror, att levnadsstrandarden är lika hög i de andra länderna som här, och jag tror icke, att om vi också komma under en annan makt, våra levnadsvillkor skola avsevärt försämrast. Jag vågar påstå, att med militära maktmedel komma vi aldrig att kunna försvara eller bevara det säregna i det svenska folket. Ty vilken makt som än dirigerar oss, så bevarar det svenska folket det säregna hos sig. Det finska folket har aldrig mistat något av det säregna hos sig, fastän det i 700 år varit under utländsk makt. Jag tror, att Finland fortfarande är Finland, fastän det lyder under främmande makt — nej, det var sant, det är ju fritt nu eller skall vara det, visserligen tills vidare kanske, endast i teorien men icke i praktiken.

Med dessa ord vill jag, herr talman, hemställa om bifall till den väckta motionen, d. v. s. till min reservation.

Herr Engberg: Herr talman, mina herrar! Den föregående ärade talaren använde den taktiken i sitt anförande, att han gjorde mig den äran att till mig rikta en interpellation. Jag skall icke alls göra honom den äran tillbaka att giva mig in på ett interpellations-svar i denna fråga, utan jag skall begagna tillfället, om jag också i förbigående kommer att taga upp en av de synpunkter han framförde, att framhäva några av de väsentligaste och mera bärande momenten i den fråga, som här föreligger.

Ang. avse-
ning af mil-
itärförsvaret
u. m.
Porta

Ang. anteck-
ning av mili-
tär försvarset
m. m.
(Forts.)

Herr Thore höll här ett anförande till förmån för den blanka reservation, han antecknat till utskottets betänkande, och det anförandet står sannerligen såsom en belysande illustration till vad den svenska högern i en situation sådan som den nuvarande har att lämna för bidrag till debatten om denna för hela vår kultur så betydelsefulla fråga. Ty vad var det herr Thore här å högers vägnar, förmodar jag, hade att frambära i denna fråga? Var det ifrån hans sida ett enda försök att se frågan i dess internationella sammanhang? Nej, det var en serie av perfida sparkar åt regeringen med anledning av den deklaration, som regeringen avgav vid sitt tillträde med avseende å sin ställning till försvarsfrågan. Herr Thore förmenade, att hela utskottsbetänkandet andades, som han uttryckte sig, mera försvarsolust än försvarsvilja. Vad menar herr Thore med detta? Andas det någon särskild försvarsolust i ett betänkande, som uttryckligen säger ifrån i sin principiella motivering, att man här icke anser tidpunkten än vara inne att taga upp till omprövning frågan, *i vad mån* en anpassning skall ske av våra militära förhållanden till nationens bärkraft och den fredliga kulturens behov. Å nej, det var nog bara en reminiscens i hela detta herr Thores anförande, ifrån den trafik, som högern alltid bedrivit i landet gent emot de demokratiska partierna, när det gällt försvarsfrågan, nämligen att framträda såsom nationens entreprenörer, som de där framför alla andra göra anspråk på att sitta inne icke blott med rätten utan också ensamma med möjligheten att vara den nationella självständighetens hävdare. Det är på den punkten jag för min del vill begagna det tillfälle, som givits genom denna motion, att vända spetsen tillbaka mot högern och helt enkelt mot högern och dess politik rikta den anklagelsen, att *det är den politiken, som är den nationella självständighetens största fiende*. Det är den politiken, uppburen världen runt av hela privatkapitalismen i dess brutalaste utgestaltung, som vi hava att i första rummet bekämpa, när vi vilja nå fram till att avskaffa militarismens elände.

Herr Thore förklarade, att avvärningsspörsmålet är icke alls aktuellt. Det är icke ens så aktuellt, att det skulle vara värt att taga upp i en programförklaring, när en regering tillträder sina ämbeten. Vad menar herr Thore med detta? Skulle således icke denna fråga, som varit och är en av den internationella politikens mest brännande frågor, vara värd att man tar hänsyn till den i en situation, sådan som den var, när regeringen tillträdde sina ämbeten? När herr Thore till på köpet aktade värdigt att rikta en insinuation gent emot regeringen för dess neutralitetspolitik, då var det ganska karakteristiskt, att den fick den formen, att man i vårt förhållande till den *finska* frågan hade ett exempel, som han uttryckte sig, på huru vi egentligen fatta den nationella självständigheten. Ja, det låg i herr Thores insinuation en upprepad anklagelse ifrån högersidan beträffande alla dessa saker, som man hört under den senaste tiden i Finlandsdebatterna, en anklagelse för att vi här skulle fört en politik i den finska frågan, som utgör ett åsidosättande av nationens krav och nationens intressen.

Herr Thore sätter emellertid pricken över i't, när han till sist

förklarar, att utskottets utlåtande är *menligt för vår ställning såsom neutral stat*. Ja, mina herrar, jag ber att få fästa uppmärksamheten på att här hava vi alltså från högerhåll en försäkran därom, att detta uttalande av femte tillfälliga utskottet, som citerar regeringens programförklaring, där det heter: »Vi giva vår varma tillslutning till de strävanden, som på skilda håll framträda med alltjämt växande styrka, att efter detta våldsförödande krig söka skapa en varaktig fred och en internationell rättsordning, vilken kan vara ägnad att trygga freden och möjliggöra rustningsbördornas avveckling», — att ett sådant uttalande är menligt för vårt lands ställning såsom neutral stat. Där har man sannerligen i all sin glans högeråskådningen, sådan den möter oss i denna fråga, osminkad, brutal och cynisk.

Jag vill för min del betona, att den striden i denna fråga mellan vår uppfattning och den uppfattning, som markerats ifrån den föregående talaren och det parti, han representerar, den står uppenbarligen icke längre för eller emot *avrustningen* som sådan, utan den står för eller emot den *isolerade* avrustningen. Jag ber att få påpeka, att när man uti den framburna motionen åberopar sig på Köpenhamnskongressen, så har dock Köpenhamnskongressen uttryckligen förklarat, att vad man genom framlagda motioner i parlamenten skall eftersträva, är icke den isolerade avrustningen utan *den allmänna avrustningen*, alltså den genom internationell överenskommelse skeende avrustningen. Jag fastslår alltså, att striden står här icke längre för eller emot *den principiella försvarsnihilismen*, utan den står om det välbetänkta uti att nu praktiskt skrida till en isolerad avrustning. Men jag vill också säga, att det är en himmelsvid skillnad emellan andan i den av herr Månsson framburna motionen och den anda, som möter oss ifrån det motsatta hållet, där herr Thore gjorde sig viktig över utskottets betänkande. Ty det ligger i alla fall under herr Fabian Månssons motion en stor fond av idealism. Det ligger där, om jag så får uttrycka mig, en blick i rätt riktning. Huvudlinjen är, att man måste gå fram och göra någonting; det är en linje, som väl alla i nuvarande situation borde kunna omfatta. Men då får man från högerhåll höra, att om man gör ett sådant uttalande även i den modifierade form, utskottet tillåtit sig göra, så är det detsamma som att göra ett uttalande, som är menligt för vår ställning som neutral stat!

Om jag emellertid erkänner, att i den framburna motionen ligger en tanke i rätt riktning och ett uttryck för vad som rör sig i tiden, så har jag däremot ingen möjlighet att medgiva, att de *medel*, som anvisas till lösning av den fråga, som här föreligger, skulle vara de riktiga. Frågan är helt enkelt i själva verket, om den nationella självständigheten kan anses vara värd offret av att man försvarar den. Jag ber då att få påpeka, att om det är *något*, som har inhamrats såsom betydelsefullt under detta krig, så är det en sak, vartill all kapitalistisk politik på grund av hela sitt väsen är fiende, nämligen den nationella självständigheten, ett högre uppskattande av nationerna. Vi ha därför också hört, huru i de proklamationer, som kommit under revolutionerna, i förgrunden alltid stått kravet på na-

Ang. avveckling av militärförsvaret m. m.

(Forts.)

Ang. avveck-
ling av mili-
tärförsvaret
m. m.
(Forts.)

tionernas rätt att få leva sitt eget fria självständiga liv och att själva få bestämma över sina öden. Den nationella friheten är alltså den frihet, som där sättes i förgrunden, och det är den friheten, som i den politik, *högern* företräder, har sin största fiende. Vi behöva bara kasta blicken tillbaka på den nationalistiska idéns utveckling för att kunna fastslå detta. Det var dock icke länge sedan vi hörde Mancini, på mitten av 1800-talet, utgiva den parollen: varje nation en stat och varje stat en nation, med andra ord att nationsenhet och statsenhet skulle sammanfalla. Och vi minnas, huru exempelvis den tyska politiken på den tiden uttryckte det på det sättet, att Balkanpolitiken icke var värd kotorna av en pommersk soldat. Men snart ändrade sig hela fysionomien. Ifrån att ha stått på den ståndpunkten: varje nation en stat och varje stat en nation, så var man framme vid att hävda, att nationen skulle vara *en herrenation i en international av underkuvade nationer*. Vi sågo, huru läran om den *suveräna* nationen utvecklades, huru man knäsatte den uppfattningen, att den egna nationen har absolut rätt att göra sig gällande på bekostnad av alla andra nationer. Vi sågo vidare — och det var det väsentligaste och viktigaste — huru den utvecklingen gick hand i hand med den privatkapitalistiska utvecklingen, där kapitalet sökte sig större och större avsättningsmarknad. Där det icke längre var tillräcklig avsättningsmarknad i det egna landet, där måste det bryta den nationella ramen och kasta sig ut på en storkapitalistisk kolonialpolitik. Då sågo vi också, huru den gamla grundsatsen, att var och en skulle givas *hans*, och där »hans» betydde detsamma som den egna nationaliteten, förvandlades till att betyda rätten för var och en att lägga under sig vad han kunde, och huru begreppet »befria andra folk» var detsamma som att försöka lägga andra folk under sitt herravälde. Det var storimperialismen, som buren av kapitalismens anda byggdes upp på den söndersprängda gamla nationalstatsidén. Det var högerpolitiken världen runt, som var bärare av denna storimperialismens anda. Det var därför också den politiken, som blev den nationella självständighetens förstörare och fiende. Ty den riktade sin spets gentemot den nationella friheten genom att hävda denna lära om nationens absoluta suveränitet, genom att med andra ord betrakta staten som ett instrument för nationen som en rå makt och icke som instrument för nationen som rättsidé.

Mot den åskådningen står den åskådning, som företrädes av all verklig demokrati, och framför allt av socialdemokratien, som menar, att i stället för denna lära om nationens absoluta suveränitet över alla måste stå läran om rätt till *autonomi*, självbestämning, och därmed hävdande av en internationell och överstatlig rättsordning, i vilken alla nationer ingå som leder. Men det är uppenbart, att för att nå det målet måste med all kraft den politik bekämpas, som uppbäres av den privatkapitalistiska klassen världen runt. Ty den politiken innebär i sin egen syftning och i sin egen anda underkuvande och undertryckande och utnyttjande av andra såsom blott redskap för egna egoistiska syften. Och i samma mån som den klassen utnyttjar nationerna för sina syften, ha *staterna* i stället

för att vara instrument för rätten blivit instrument för makten och våldet.

Man har alltså, om man uppställer frågan, huru vi skola kunna nå en internationell frihet — som också är huvudfrågan — att taga hänsyn till, var kungsvägen måste gå för att skapa detta tillstånd. Det sker icke genom att vidtaga en isolerad avväpning, utan det sker *genom att målmedvetet inlänka den internationella politiken till att dels skapa allmän demokrati i världen, dels också slå ned privatkapitalismen och få till stånd en samhällsordning, där privatkapitalismen förlorat sitt övervälde. Det är den vägen man måste slå in på.*

Frihetsproblemet är här att möjliggöra för varje nation att leva sida vid sida med de andra utan att kränkas i sin rätt av dessa. Men för att detta problem skall kunna lösas, för att nationen skall kunna få autonomi, självbestämmanderätt, måste denna internationella rättsordning skapas. I den mest skriande motsättning härtill står den nationalistiska åskådning, som uppbäres av den svenska högern. När har högern här i landet tagit avstånd från maktnationalismens lära? Den har alltid varit dess förfäktare. Vi ha sett, huru den intellektuella delen av den svenska högern i anslutning till en Treitschke och en Bernhards utvecklat en ny lära om staten, som innebär, att statens väsen är att växa, men för att växa måste den ha något att äta, och för att få något att äta anbefaller man den att uppäta sina grannar. Vi ha sett storkapitalismen knä-sätta den politiken, och i själva verket är den ingenting annat än en klar konsekvens av den åskådning, som menar, att man har rätt att utsuga och nedtrycka och hänsynslöst utnyttja andra för sina ekonomiska syften.

Vi måste därför säga oss, att den enda frihetspolitik, som här är möjlig, är den politik, som riktar sig mot hela detta system, som i den svenska högern har sin hängivnaste försvarare. Högerpolitiken riktar alltid sin spets mot den nationella friheten, och kampen för fred måste därför också bli en kamp mot högerpolitiken. Det måste bli en kamp, som tager sikte på att bryta ned autokratien och privatkapitalismen, där de stå i skön förening. Imperialismens tendenser äro naturligtvis oundvikliga. De ligga i hela den kapitalistiska utvecklingen själv. Men vad som däremot *icke* är oundvikligt är, att dessa tendenser skola få slå ut i full blom i ett in-bördes slaktande folken emellan.

Jag skulle vilja på den punkten säga, att vad som väl ändå borde vara klart i detta nu och vad erfarenheten borde ha lärt oss är, att vad som skänker den starkaste garantien emot att dessa tendenser få taga sig krigets former, är *demokratien*. Ty det är just det privatkapitalistiska samhällssystemets eget öde, att i samma mån som det går framåt, det också vidgar kretsen av dem, som skiljas från produktionsmedlen. Men finns då en demokratisk författning, så finns också ett instrument, som kan utnyttjas mot det privatkapitalistiska styret själv och håller de härskande i schack. Det var därför med fullt fog, som Jaurès, den franska socialdemo-

Ang. avveck-
ling av mili-
tär-försvaret
m. m.
(Forts.)

Ang. *avveck-*
ling av mili-
tärförsvaret
m. m.
(Forts.)

kratiens ledare, på kongressen i Amsterdam år 1904 gentemot den tyska socialdemokratien anmärkte, att den trots sin stora numerär och trots sin stolta uppmarsch ändå stod där tämligen maktlös gentemot den politik de härskande förde, jämfört med det inflytande den franska socialdemokratien med sin relativt underlägsna numerär kunde utöva. Och det var också med skäl han pekade på, att denna maktlöshet hos socialdemokratien i det land, där man hade att göra med den aggressivaste imperialismen, innebar den största faran för den europeiska freden. Det gäller därför för den politik, som vill skapa tillräckliga garantier mot en aggressiv imperialism, att gå fram och utgestalta en demokratisk politik å ena sidan och å andra sidan nedbryta den privatkapitalistiska politiken. Högern för å ena sidan en ekonomisk politik, som skärper imperialismens aggressivitet, och å andra sidan för den t. ex. i rösträttsfrågan en politik, som vill förhindra, att man neutraliserar denna imperialismens aggressivitet genom att skapa demokrati. Vi måste därför säga oss, att det är mot den politiken huvudsakligast, som det gäller att rikta spetsen, när vi vilja skapa *förutsättningarna* för att lösa det internationella frihetsproblemet.

Vi säga därför, att *det gäller att skapa frihet inåt för att kunna skapa frihet utåt*. Vi måste skapa demokrati inom nationerna för att i deras inbördes förhållanden få en sådan tingens ordning, att den nationella autonomin säkerställes. Det är därför icke utan fog, herr Thore, man här i utskottsutlåtandet också kan erinra om fjolårets val och det utslag de gävo. I den frammarsch, som dessa val betecknade för demokratien, låg i själva verket också en frammarsch mot den tingens ordning, som möjliggör ett avlägsnande av det väpnade försvaret. I samma mån som demokratien växer även hos oss, i samma mån förvandlas även vår stat till ett instrument för nationen som rättsidé i stället för ett instrument för makten. Patriotismen, herr Thore, har sin givna begränsning. Jag har ingen skyldighet att vara patriot längre än till en viss gräns. När min nation icke längre uttrycker rättens idé, har jag rätt att ställa mig utanför nationen och uppträda som nationens fiende. Ty över kärleken till nationen måste stå kärleken till rätten. Det är den privatkapitalistiska politikens och det är hela imperialismens grunduppfattning detta att knäsetta nationen som det över allt annat tillbedjansvärda och att *underordna* rätten under dyrkandet av nationen. Det är mot den uppfattningen vi vända oss, när vi göra gällande, att för att rädda nationerna undan undergång, för att förhindra att de bli blott instrument och redskap åt den brutala makten och förtrycket, så måste vi fylla dem med rättens innehåll. Vi måste skapa demokrati. Det ligger i denna åskådning icke, som man från högern alltid gjort gällande, något underkännande av den nationella självständigheten. Det torde snarare, såsom framgår av vad jag sagt, vara klart, att den ståndpunkt, vi intaga, innebär en strävan att rädda nationen undan undergång i privatkapitalism och imperialism. Den innebär en strävan att återgiva nationen den ställning den skall ha, att vara, som Jaurès en gång sade, kulturens

skattkammare för de särskilda folken med delaktighet för var och en, på grundval alltså av en demokrati.

Det är den askådningen, som högern aldrig kan förstå och aldrig kan tillägna sig, därför att den går ut från det rakt motsatta. För högers uppfattning är imperialismen den självklara linjen, därför att den går ut från att hävda nationens rätt till *suveränitet* över allt annat. Den går ut från att erkänna nationens rätt att lägga andra under sin spira, att föra en undertryckande politik, att skapa, som en statsrättslärde en gång sagt, en »*internationalstat*» i den mening, att man får ett konglomerat av nationer, där en herrenation för spiran över och undertrycker alla de andra.

Nej, mina herrar, det går icke att mot socialdemokratiens askådning i denna fråga rikta en sådan förebräelse, som att den skulle underkänna betydelsen av nationens självständighet och det går icke heller, som göres från vänstersocialistiskt håll, att klandra socialdemokratien, därför att den skulle ha någon sådan överskattning av nationen i och för sig, som är liktydig med högers uppfattning, ty skillnaden ligger klart markerad däri, att medan högern förklarar nationen som suverän och gör staten till instrument för makten för att undertrycka alla andra, så förklara vi, blott rätten är suverän och att staten måste vara instrument för rätten, nationen som rättsidé, för den högre internationella rättsordningen. Det är de ståndpunkterna, som aldrig i livet kunna sammanrömmas, och där går också den klyfta, som skiljer våra vägar till att avskaffa krigets elände. Går man den väg, som betecknas av högerpolitiken, då utmynnar det hela konsekvent i sådana katastrofer, som vi nu bevittna. Det är den mogna, blodröda frukten av en autokratisk privatkapitalistisk politik vi nu bevittna. Jag vågar säga — och jag tager icke de orden tillbaka — att detta krig framför allt är frukten av en autokratisk politik, som icke på vissa centrala punkter blivit neutraliserad genom en stark och konsoliderad demokrati, som haft möjlighet att förhindra, att den tog i det avgörande ögonblicket tigersprånget och kastade sig över de andra.

Det är av största vikt för nationerna att vi inrikta vårt arbete på att uppbygga både internationell rätts- och kulturordning och därigenom befria världen från denna tyngande mara, som den internationella militarismen utgör. Man har med rätta sagt, att det har gått med nationerna som med vissa djur, som måste giva all sin växtkraft till utvecklingen av sina försvarsorgan. Liksom sköldpaddan och igelkotten föra också nationerna med sina stora pansarbåtar och hela sin tyngande militarism ingenting annat än en sköldpadd- och igelkotttillvaro, som det gäller att komma ifrån. Men vägen för att komma ifrån denna tillvaro kan aldrig gå åt det håll. som högerpolitiken utpekar, utan måste gå åt det motsatta hållet.

Men, mina herrar, var ha vi högerpolitiken, så snart det gäller att skapa en internationell rättsordning? Då vill man icke vara med. Hela dess strävan går ut på att skapa fåvälde i stället för folkvälde, att beröva folket rätten att ha ett avgörande ord med i laget. Och när vi om några dagar här i riksdagen stå inför frågan

Ang. utveckling av militärförsvaret
m. m.
(Forts.)

Ang. avveck-
ling av mili-
tärförsvaret
m. m.
(Forts.)

att avgöra, huruvida penningen alltjämt skall vara det utslagsfä-
lande eller icke i vårt medborgarliv, så skola vi återigen få se en
uppmarsch av högerpolitiken kring den linjen, som för all framtid
vill befästa den tingens ordning, där demokratin skall vara ute-
sluten och. följaktligen även möjligheten för vårt land att lämna
sitt lilla bidrag till skapandet av kontroll över en äventyrspolitik,
som måhända skulle vara benägen att utnyttja vissa situationer till
överfallande och undertryckande av andra. Nej, här ligger i själ-
va verket en klyfta mellan två olika livsåskådningar, en klyfta
mellan två olika sätt att se på tillvaron: å ena sidan demokratiens
och å andra sidan autokratiens. Det är också mot bakgrunden av
denna motsättning i livsåskådning, som vi säga, att vägen till att
avskaffa det militära försvaret går icke genom en *isolerad* avväp-
ning. Ty vi vilja icke vara med om en sådan ordning, där vi ut-
lämna oss på nåd och onåd åt förtryckare. Och jag vill gentemot
den föregående ärade talaren säga det, att den omständigheten, att
Belgien fullgjorde sin plikt som neutral stat, den har kanske —
få vi hoppas — räddat Europa från autokratiens och pickelhuvans
herravälde. Denna handling har kanske i själva verket betytt mer
för skapande av internationell rättsordning, än man på många håll
— och kanske särskilt på herr Lövgrens — är benägen att tro.

Men från den ståndpunkten och till deras, som säga, att mili-
tarismen skall till varje pris här hållas uppe, finns också en oöver-
stiglig klyfta. Vi ha klart sagt ifrån, att här måste statsmakten
vara ett instrument för nationen som rättsidé. Och vi säga också,
att det militära försvaret får vara uteslutande ett instrument för
rätten. Det får aldrig användas annat än i rättens syfte. I sam-
ma mån som den gränsen överskrides, i samma mån är det miss-
brukaren själv till en förbannelse. Jag vill därför göra gällande,
att det från vår ståndpunkt sett självfallet är en nödvändighet att
här icke bara demokratisera försvaret, som det heter, utan också att
bakom försvaret ställas en klar och bestämd demokrati. I samma
mån som detta lyckas länderna runt om, så kommer också den in-
ternationella avrustningen såsom en följdföreteelse. Jag vill också
säga, att vad som är den största och starkaste garantien för denna
kommande konsolidering av nationerna, är den internationella ar-
betarrörelsen, som på grund av sitt enahanda läge över allt världen
runt är ägnad att utbilda och utdana den inbördes solidaritetens
idé och bilda grundval för skapande av en rättsordning. I samma
mån som denna solidaritetens idé vinner terräng, i samma mån pri-
vatkapitalismen måste vika undan och lämna rum för en annan po-
litik, och i samma mån som autokratien kringskäres i sin makt-
ställning och rörelsefrihet, så taga vi ett nytt och avgörande steg
fram mot internationell avväpning.

Med rätta har det sagts, att utvecklingen gått från humanitet.
genom nationalitet, till bestialitet. Och den Grillparzer, som på
sin tid riktade den anmärkningen mot den uppfammande nationa-
lismen i sitt land, skulle sannerligen i den nuvarande situationen ha
anledning att anse sig ha fått bekräftelse på huru riktigt han såg,

Ty nu ha nationalismens strävanden i högerpolitikens och imperialismens gestalt förvandlat kulturen till bestialitet i stället för att den skulle vara humanitet. Därför sammansträla också alla linjerna för den politik, som vill länka in utvecklingen åt annat håll, i kravet på att bryta autokratiens herravälde och skapa en demokratisk ordning och samtidigt föra en sådan ekonomisk politik, som icke längre gör nationerna till lekbollar i händerna på ett hänsynslöst företagardöme. Men då, herr Thore, ha vi ingen medverkan att vänta från högersidan. Där har man bara dessa tomma deklamationer om att hävda nationens självständighet.

Men, mina herrar, för vad ändamål vill man hävda nationens självständighet? Vill man göra det, därför att nationen skall inträda som ett led i en internationell rättsordning och bli bärare av rätten och solidariteten? Nej, mina herrar, ni hävda den utslutande på grundval av denna åskådning om nationens rätt till *suveränitet* över andra. Det ha vi nogsamnt kunnat bevittna även här i Sverige, när den nationalistiska rörelsens vågsvall kastades upp även på våra kuster. Vi ha hört, huru denna nationalistiska lära, knäsat på Bernhardi och Treitschke, utvecklats icke bara av en Rudolf Kjellén, utan även av många andra högerprofeter större som mindre.

Det är därför också anledning, när vi nu i dag ha att taga ståndpunkt i detta spörsmål, att fästa uppmärksamheten på denna företeelse och icke låta den passera oanmärkt. Ty enligt min mening har kanske det mest nedslående och deprimerande av allt vi fått bevittna under detta krig, varit denna självavväpning på förhand, denna *moraliska* självavväpning från en stor del av den svenska nationen inför en aggressiv imperialism. Man har haft en känsla av att här funnits vissa grupper, som liksom *längtat efter segrarens famntag* och i själva verket satt hänsynen till den nationella självständigheten i andra planet för att i stället knäböja inför autokratien. Det är denna moraliska självavväpning, som trots att den draperar sig i nationella talesätt, är den mogna frukten av denna lära om den starkare nationens rätt till absolut suveränitet. Ty då blir det icke längre så viktigt, om det är det egna folket, som blir bärare av suveräniteten, utan det avgörande blir då, att det blir sådana nationer, som mest fulländat representera i sina härskande grupper och klasser samma anda och samma grundsyn som de i den egna nationen härskande klasserna.

Jag skulle därför också i det sammanhanget vilja säga, att när man skall eftersträva den internationella avväpningen, så ställer det sig ju också som en uppgift att bekämpa denna moraliska kapitulation på förhand för vissa åskådningar, som i grund och botten ingenting annat utgöra än en kapitulation i sin tur för makten och ett eftersättande av rätten. Ty nog måste det sägas och sägas på allvar, att det är ändå en skandal, att man inom en liten nation, som själv står i principiellt samma rättsliga predikament som de andra små nationerna, skall kunna se vissa grupper framträda som försvarare av de oerhördaste förbrytelser, som begåtts under de

Ang. arveck-
ling av mili-
tärförsvaret
m. m.
(Forts.)

Ang. avveck-
ling av mili-
tärförsvaret
m. m.
(Forts.)

gångna krigsåren gentemot en annan liten nation. Det är den omständigheten, som också giver oss anledning att rikta en anklagelse gentemot den härskande klass, som inom sina kretsar knäsatte dylika åskådningar.

Nej, skall nationen kunna tjäna denna rättens politik, som det gäller att skapa, tjäna alltså en högre överstatlig internationell rättsordning, då gäller det, att vi i första rummet rikta oss gentemot högerpolitiken och nedbryta denna. Ty det är, mina herrar, förutsättningen för att kunna gå vidare. Där går kungsvägen: genom demokrati och socialism emot autokrati och emot privatkapitalism och imperialism. I samma mån vi även i de små nationerna lämna våra bidrag till upptimrande av en sådan politisk ordning, ha vi också gjort den största och bästa insatsen till förmån för internationell avväpning.

Vi avvisa alltså tanken på en *isolerad* avväpning från vår sida. Vi hävda, att det skall komma en avväpning, skeende genom en internationell överenskommelse staterna emellan. Men vi veta, att för att en förutsättning skall kunna skapas för att komma till denna internationella avväpning, måste vi radera den privatkapitalistiska politik, som även i den svenska högern har en avläggare. Och därför, mina herrar, har jag tagit mig friheten att begagna detta tillfälle att, när vi behandla denna fråga om en *isolerad* svensk avväpning, säga ifrån åtminstone för min egen del, att en sådan linje kan jag icke såsom socialdemokrat acceptera. Ty det skulle innebära, att jag där från början ville underkasta mig förtryckare och erövrare. Jag vill i stället gå den andra vägen att skapa och garantera den överstatliga internationella rättsordning, i vilken vi kunna ingå, och på det sättet bli vad vi också äro ämnade att bli: *autonoma nationer, som kunna leva sida vid sida med varandra och där vars och ens frihet är förutsättningen för alla andras.*

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Med herr Engberg förenade sig herrar *Branting, Hagman* i Stockholm, *Andersson* i Stockholm, *Källman, Sjöblom, Tengdahl, Nilsson* i Malmö, *O. Nilsson* i Örebro, *Nilsson* i Kristianstad, *Björck, Hallén* och *Ljungberg*.

Herr Månsson i Hagaström: Herr talman! Vad som behövs här är ju alls icke att resonera. I den här frågan har världen resonerat alldeles tillräckligt. Man är fullt på det klara med situationen. Man delar sig i två skarpt skilda läger. En grupp till höger, som icke vill erkänna, att den har varit inne på en felaktig väg i 40 år, som vill hävda, att den varit inne på en riktig väg, men att genom olyckliga komplikationer en katastrof framsprungit trots deras åtgärder för att trygga samhället. Och den andra gruppen, som inser att det var en fullkomlig villoväg man var inne på. Den andra gruppen delar sig i två delar. Den ena delen av denna grupp säger, att det var en uppenbar samhällsfara, en villoväg.

från vilken vi måste resolut vända om. Det säger den högt och öppet. Den andra grenen av denna grupp säger det för sig själv och säger det vid högtidliga tillfällen, men vill icke vara med om någon ändring. Varför? Därför att många av denna grupps ledande män och dess huvudmän framför allt ha samma intressen i grund och botten som den grupp, som icke vill vara med om någon ändring. Där ha vi egentligen hela historien skisserad.

Man har förebrått mig, att jag i denna fråga vacklat av och an till höger och vänster. Utan att därför tänka bli mångordig är jag skyldig mig själv att inför Er i korthet förklara min hållning under de sista åren.

Här finns väl knappast någon i kammaren, som vill misstro mig för att vilja vidtaga någon åtgärd i något avseende, som kan vara Sverige till skada. Den som tror det känner mig icke alls. Min hållning i denna fråga liksom i andra har endast dikterats av vad jag ansett vara Sveriges sannskyldiga nytta, av vad jag ansett vara klokt.

När jag under de första fyra eller fem åren framträdde i arbetarrörelsen och sade någonting — det var ju icke så ofta — men när jag framträdde, så höll jag alltid på den satsen, att de djupa leden skulle mot förtryck inåt och utåt hålla ryggen rak, och, om så behövdes, hellre gå under än giva sig.

Emellertid kom ju kriget mellan Japan och Ryssland. Världen överraskades av en händelse, som kom att förändra rustningarnas karaktär i viss mån. Jag vill erinra Er om i förbigående, huru det stora slaget i Tschuschimasundet visade klart och tydligt, att den stora fartygsenheten var absolut överlägsen den mindre. Det hjälpte icke med två eller tre mindre fartyg mot ett av de större. Det fartyg, som kunde ha en enhetlig eldgivning och enhetlig anslagkraft o. s. v., var överlägset. Den vägen slog man resolut in på i alla storstater. Jag nämnde detta, därför att vi då alla, Ni och jag, levde i den illusionen, att man genom rustningar kunde bevara freden. Det var ett dyrt pris, en brandförsäkringspremie, varigenom man sökte försäkra sig mot krig. När förhållandena blevo sådana och när vägen till vårt land i överväldigande grad gick över havet, då måste jag säga mig, att när krigsmaterielen, som vi voro beroende av, skred fram från 3- och 4-tusentonnare till 18- och 25-tusentonnare, från 3- och 4-miljonersfartyg till de nya ryska 60- och 70-miljonersfartygen, då kunde vi icke vara med. Där måste vi bestämt säga ifrån, att vi icke kunna försvara oss. Med anledning därav skrev jag en broschyr över frågan: »Kan Sverige försvara sig?», som på sin tid väckte mycket larm och oväsen. Jag erinrar om att vi fortfarande levde i den villfarelsen, att rustningarna tryggade freden.

Emellertid kom där någonting, som tydde på en ljusning, när det var som mörkast. 1911 och 1912 års manövrer i franska flottan och även på andra håll visade, att den framträdande undervattensbåten var fullständigt oåtkomlig och suverän och kunde fullt ut lösa de begränsade uppgifter man då ställde på den. Jag såg däri

Ang. avveckling av militärförsvaret m. m.

(Forts.)

Ang. avveck-
ling av mili-
tärförsvaret
m. m.
(Forts.)

en möjlighet för en liten nation som vår, som jag ansåg borde hävda sin självständighet, att trots de stora jättebyggarna klara sig. Med anledning därav var det som jag i höst väsentlig grad modifierade min uppfattning av 1908, när jag såg resultatén av 1911 och 1912 och 1913 års franska och italienska flottmanövrer. Det var denna nya historia, som avsevärt förändrade min hållning i den kamp vi förde 1911 på våren om sjömaterielen. Jag bekämpade där bestämt den halvstora pansarbåten — ty jag hade då i 10 å 12 år ganska noga följt med den utländska sjömilitära litteraturen — väl vetande, att halvstora fartyg voro så gott som värdelösa i nästan alla situationer. Men i motsats därtill förordade jag undervattensbåten som det vapen, som var statt i snabb utveckling och med vilket man kunde bjuda de stora pansarjättarna stängén i avsevärd grad, i varje fall för dem framkalla en avsevärd risk.

Kriget har sedan givit mer rätt än jag önskat. Jag har fått rätt till överlopps, det försäkrar jag Er. Men kriget har också visat något annat. Kriget har visat, att vi varit inne på en fullständigt felaktig väg, när vi trodde, att vi med rustningarna kunde köpa freden. Ty det var ju icke meningen att ha rustningar för att roa några små mamseller på vaktparaderna eller för att ha officersbeställningar och leveranser för varven och gevärsfabrikerna. Det var ju meningen, att rustningarna skulle tjäna ett samhällsdugligt ändamål, försvara och bevara freden åt oss.

Huru står det nu till i det avseendet? Jo, i det avseendet har jag upptäckt, att vi voro utsatta för en allmän villfarelse. Som vi se av Czernins tal, av Wilsons tal, som är citerat i utlåtandet, av Kühlmanns och flera andra tal, och som vi se av en hel del tyska skriftställares artiklar under kriget, erkänna nu alla, att det var en felaktig väg. Nu veta vi det alla som sagt, det som vi en gång kunde med vanligt sunt bondförstånd räkna ut. Jag minns från min barndom, huru pojkarne hemma brukade roa sig på torsdags- och fredagskvällarna med att stöpa bly till kulor, som de lade in i näsdukar för att använda som blydaggar på lördags- och söndagskvällarna, då det var dans i byn, ty freden skulle bevaras mot pojkarne i de andra byarna, som voro så illasinnade. Och hur det var, när de gingo till dansen, så kliade blydaggarne i fickorna på dem, och rätt som det var hamnade de i skallen på pojkarne från de andra byarna. Freden var bevarad! Men en tid kom, som avskaffade de där tillhyggena, som pojkarne hade i fickorna, och det blev icke några slagsmål mer. Detta är en liten erfarenhet från byarna.

Om de sakkunniga över huvud taget bredvid all sin sakkunskap hade en liten gnista bondförnuft, vilket vore högst behöfligt, skulle de kunnat inse, att dessa rustningar skulle undan för undan hota freden att fullkomligt ödeläggas. Så blev också fallet.

Jag har tagit fram detta lilla exempel från Blekingebondbyarna för att använda det mot herr Thore, som är en så förfärligt klok karl, efter min mening, och en erfaren man. Jag förstår icke, huru han här kan föra fram ett sådant resonemang, som då han säger, att det hopas som ett stormcentrum kring de länder, som äro svagt be-

vapnade. Jag undrar om det är riktigt. Jag undrar, om det är så förskräckligt lugnt i Italien, Österrike, Ungern, Frankrike och England just nu. Tyskland betalade ju 1,300 miljoner mark i brandförsäkringspremie. Ryssland betalade 2,000 miljoner kronor i försäkringspremie om året mot stormcentrum. England betalade 1,800 miljoner i premier i fredstid. I de stater, Schweiz, Holland, Norge och Danmark, som nästan icke betalade några premier alls, är det någon sådan stormödeläggelse där? Nej, tvärtom.

Jag har någon gång påvisat — jag minns icke, om det var här — att vi kunna klart urskilja tre typer av stater i världen. De överrustade storstaterna, som taga eld det första det blir en antändning, en friktion någonstans. Och detta eldutbrott tillkom ju genom en antändning, som om det varit en elektrisk ledning, som förmedlat antändningen. Vi se å andra sidan länder i ett så ohyggligt läge, som Danmark, Schweiz och Holland verkligen varit under kriget. Det har verkligen på allvar varit fråga om att de varit hotade, icke för att de haft så stora rustningar. Nej, det var på andra grunder. Det mest lärorika är den tredje typen. Dit hör Rumänien med sina kolossala rustningar och Bulgarien samt Sverige. Dessa stater voro aldrig ett ögonblick i fara, när kriget kom. Beträffande Rumänien var det ju aldrig tal om annat, än att det skulle med i kriget. Det var endast fråga om på vilken sida det skulle gå. Den saken slogs man om ett helt år. Med skulle man, men på vilken sida, det var frågan. Bulgarien hamnade ju också trots sina stora rustningar och dyra läxor i samma elände. Och vi minnas ganska väl, vilka argument som fördes fram här i vårt land, för att vi skulle gå med i kriget. Det var så rasförädlade, och man sade, att man måste föra ett preventivkrig mot Ryssland, annars skulle det komma att taga ifrån oss Norrbotten, och det var så mycket bättre att göra det med detsamma, som det skulle bli så billigt; det skulle kosta bara 9 miljoner kronor om dagen. Jag gick till taxeringssammandraget för att se efter, huru länge man skulle kunna föra kriget med ett belopp, motsvarande Norrbottens taxeringsvärde, och då fann jag, att man skulle kunna föra kriget åtta och en halv dag. Så fin affär är det.

Nej, herr Thore, det är icke så, att kriget drager sig till de svagast rustade staterna, det är så, att kriget drager sig till och tännder mellan de starkt rustade staterna på grund av den friktion, som uppkommer mellan dem.

Nu skall jag icke gå närmare in på detta. Herr Thore sade emellertid en annan sak, nämligen att Czernin sagt, att man skulle återgå till förhållandena, sådana de voro före kriget. Han säger tvärtom, att det icke är möjligt. Vi måste, säger han, hava tio gånger så mycket artilleri, ammunitionsfabriker, fartyg och undervattensbåtar som förut och ojämförligt mycket mera soldater, och det är icke möjligt, det skulle vara folkens ruin. Men, säger han, att återvända till de obetydliga rustningarna före 1914 skulle även detta för en stat vara alldeles omöjligt, ty den skulle därigenom till den grad komma i efterhand, att dess militära styrka icke vore att räkna med

Ang. avveckling av militärförsvaret
s. s.
(Forts.)

Ang. avveck-
ling av mili-
tärförsvaret
m. m.

(Forts.)

och dess utgifter därför fullkomligt gagnlösa, och ur detta tränga pass finnes blott en enda utväg, den internationella, fullständiga världsavrustningen. Han har säkerligen mera världsöverblick än herr Thore och jag ihop. Han ser säkerligen, hur det förhåller sig. Ingen kan väl vara blind för att det icke efter kriget, när pressen blir öppen, när debatten blir fri, kommer att framtvingas åtgärder för avrustning, vem som än segrar. Därom torde det icke mera vara något tvivel.

Vad vi här begärt är, att riksdagen nu må uttala sig principiellt för eller emot. Vi hava vidare begärt, att regeringen skall taga sådana initiativ, att den tillsammans med de övriga staterna i nord-norden kan framträda och föra en neutral politik utan att bygga på militärväsendet, vilket militärväsende i alla fall — det torde vi kunna komma överens om — icke betyder ett spår. Jag vill icke såra herrarna med att nämna ganska färska historier, annars vore det verkligen frestande. Vi behöva icke åbäka oss precis, vi veta, att när en stormakt tittar på oss, krypa vi ihop. Det är icke vidare resonemang om den saken. Vi veta, att staterna här i nord-norden stödda på sina militära maktmedel betyda så litet, att man över huvud taget icke kalkylerar med dem i de främmande generalstaberna och regeringarna. Jag minns, att jag resonerade med en ganska erfaren man en gång, det var 1914, om ett eventuellt krig mot Ryssland, och han sade: »Ja, men vi ha blott en enspårig bana, ni måtte leva ohyggligt i det blå». När man till exempel följer med vad som behövs i ett nutida krig, när man blott tar del av de franska järnvägsrapporterna under krigets första år, är det häpnadsväckande att se, att en järnväg kan prestera 4,000 extratåg på tre veckor. När man hör, att blott den truppförändring, som fransmännen vidtog före Marneslaget 1914, kostade på få dagar 3,600 extratåg, måste man erkänna, att vi, för att tala med ryssen, leva så ohyggligt i det blå, att det trotsar varje beskrivning.

De maktmedel vi hava spela jämnt ingen roll. Däremot spelar det en större roll, om något spelar roll i dessa tider, att man har vilja till rätt, att man icke vill göra någon i världen något för när, men att man bestämt hävdar att få leva ifred, som den gamla civiliserade, ordnade stat man är. Nu ligga vi ju jämte Norge i ett så lyckligt geografiskt läge, att få stater hava ett lyckligare läge. Det gör också, att risken för oss är mindre, än den skulle vara, om vi läge inne på den europeiska kontinenten. Det må vara huru som helst, så är det min mening, att det icke är någon risk för riksdagen att här klart och bestämt säga: den riktningen anvisa vi, vi anbefalla och rekommendera regeringen att gå den väg, som motionen anvisar.

Det är inga förhastade och huvudstupa åtgärder, som krävas. det är principbeslut, fingervisningar för regeringen och fingervisningar för världen, och för världen behövas fingervisningar, ty vem skall visa vägen? Menar man verkligen, att det är lättare för Tyskland—Österrike eller för Frankrike—England att komma till motparten och säga, att nu börjar man avrusta efter en viss plan? Är

det icke lättare för stater sådana som Sverige, Norge, Danmark och Spanien, som varit förskonade från kriget, att jämte påvestolen tillsammans arbeta för att kunna få fram någon linje, någon punkt, som de andra kunna samlas på för att resonera om detta?

När man nu säger, att man är vän av avväpnningen, men att vi icke böra avväpna, förrän de andra gjort det, så betyder det ingenting annat, än att man icke vill. Man är alltför förtorkad i sinnet för att tro, att världen kan bli annorlunda. Vi återigen tro på människornas sinne och vilja till ordning, samhällsordning inom nationerna och ordning nationerna emellan, och det är därför, att vi tro på detta, som vi kräva, att något verkligen göres, att i varje fall en hand räcker ut, som pekar på vägen, som verkar lugnande på de upphetsade sinnena därute. Vi vilja icke blott deklamera, att visst ha vi sympati för saken. Det är så här i riksdagen, att man har sympati för allt möjligt, men det är så litet man vill göra. Här är man en sådan principiell reformvän, att det ryker av det, principiell republikan, principiell frihandlare, principiell antimilitarist o. s. v., men det märkliga är, att när andra människor tala om att de äro principiella anhängare av en viss riktning, mena de, att det är deras ledstjärna, som de följa och vilken de endast i enstaka fall av nödtvång göra något avsteg från. Här åter, när man säger, att man är principiell vän av en sak, betyder det, att man är säker fiende till den.

Herr talman, då jag önskar, att riksdagen skall här första gången efter de nya valen uttala sin mening i denna fråga, ber jag att få yrka bifall till motionen.

Herr O l s s o n i Kollungeröd: Herr talman, mina herrar! Jag har egentligen begärt ordet för att deklarerat, att jag icke kan gilla vare sig den ena eller andra reservantens ståndpunkt. När herr Thore karaktäriserade vårt uttalande i motiveringen såsom svamligt, måste jag tillbakavisa ett sådant yttrande. Vi hava sagt, att varje tillfälle bör begagnas, som kan främja en mellanfolklig rättsordning till tryggnad av freden och av folkens självbestämningsrätt, en rättsordning, som kan möjliggöra en avveckling av rustningsbördorna utan någon som helst fara för vårt nationella oberoende. Detta är väl något, som jag tror att hela riksdagen kan vara ense om, men det är ju så, att sådana förhållanden för närvarande alldeles säkert icke föreligga.

Jag kan icke heller dela den mening, som har framförts av herr Engberg, att det snart skulle framkomma en sådan idealstat där militarism och rustningar skulle höra till en försvunnen tid. I skriften talas visserligen om det tusenåriga riket, som skall komma efter detta, men jag tror, att så länge människorna äro sådana de för närvarande äro här i världen, kan man icke räkna med att nationerna skola kunna helt och hållet avrusta.

Detta är den syn, som vi egentligen i utskottet hava haft på saken och som vi framlagt i betänkandet, och jag skall, herr talman,

Ang. avveckling av militärförsvaret
m. m.
(Forts.)

Ang. avveck-
ling av mili-
tärförsvaret
m. m.
(Forts.)

med dessa enkla ord be att få yrka bifall till utskottets såväl motivering som hemställan i klämman.

Herr vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Hildebrand: När man en lång stund suttit och hört den brusande stormfloden från herr Engberg, i jämförelse med vilken även herr Månssons anförande var som en stilla porlande bäck, blev det till sist omöjligt att icke säga någonting i debatten, i synnerhet som herr Engberg tydligen hade förelagt sig som en stor uppgift att så mycket som möjligt angripa högern och dess hållning i försvarsfrågan. Nu synes det mig icke finnas någon möjlighet här att, även om klockan stode på en annan timme, än den nu gör, ingå på denna väldiga frågas alla olika detaljer, utan jag ber att få beröra enbart några viktigare punkter.

Herr Engberg syntes anse, att högerns politik innebure den största fara för den nationella självständigheten, och att det var högerns försvarsiver, som var en huvudanledning till världskriget. Jag vet icke, om han då tänkte sig högern i alla länder, eller hur han uppfattade detta. Det har emellertid visat sig, att även i mycket demokratiska länder är det icke blott högern, utan även de radikalare, som ivrat för mycket starka försvarsmedel före kriget. Detta principiella nedrakande på högern tror jag därför utan vidare kan tillbakavisas.

Se vi på vår egen höger i Sverige, kan till dess berömmelse anföras, att den varit varm försvarsvän och att den inom riksdagen arbetat för ett förstärkt försvar. Om vi se tillbaka över de senaste krigsåren, undrar jag, om vi icke ändå litet var hava uppskattat den svenska flottans vakttjänst kring våra kuster för att hindra neutralitetsbrott, från vilken krigsförande makt det än må vara. Om icke den svenska högern hade lagt ned så mycket intresse och så stor kraft på försvarets stärkande, hade utan minsta tvivel vår flotta varit mycket mindre skickad att här fylla sitt värv, än den nu var. Vår armé har även haft sina uppgifter under kriget, ehuru icke av samma slag, eftersom vi icke hotats till lands på samma sätt som av krigsförande makts krigsfartyg utanför och i våra kustvatten. Det finnes enligt min mening icke det minsta tvivel om att vårt försvar i det stora hela varit av den största betydelse för att hålla kriget borta från vårt land.

Man får för övrigt icke förgäta betydelsen av ett försvar. Den har alldeles orätt, som resonerar så, som om försvarsmedlen inbjöde till angrepp. Vad skulle man, för att taga en bild från andra områden, säga, om en man här i Stockholm satte upp en skylt på det hus, där han bor, och lät sätta ut på denna skylt, att han icke ämnade motsätta sig en tjuv, som ville komma in i huset för att stjäla hans egendom. Han skulle kunna ursäktas sig med att han ställde sig fullkomligt neutral ifråga om tjuvens kamp mot hans egen egendom. Sådan neutralitet tror jag, att ett folk bör

be alla goda makter bevara sig ifrån. Det är nog tvärtom en stor fördel i tider, då det är en allmän världsoro och då respekten för de självständiga staternas, stora och små, självbestämmanderätt icke är så synnerligen framträdande, att man äger medel att, så långt man kan, söka avvärja en angripare.

Jag tror, att det var herr Fabian Månsson, som kritiserade ett av herr Thores yttranden. Jag skulle vilja taga upp samma sak men med en något annan bild. Det finnes i fysiken en lag om det lufttomma rummet. Pumpar man bort luft, så söker annan luft tränga in och fylla tomrummet. Det är på samma sätt med staternas mellanhavanden. Tager man bort allt försvar och allt som skall hålla borta påträngande makter, så har man liksom en sugning åt det hållet. Jag kan ge herr Månsson rätt i att man icke får tänka blott på förhållandena under kriget. Men låt oss tänka på förhållandena före kriget. Ingen makt drar sig ett spår för att fördela en annan makt, om den anser det för sina intressen lämpligt, utan minsta hänsyn till den andra statens självbestämmanderätt. Det är detta jag menar med att lagen om det lufttomma rummet även gäller på den internationella politikens område.

Jag skulle vidare vilja säga något om själva avväpningstanken. Den tanken är naturligtvis teoretiskt en vacker tanke. Frågan är blott, om den någonsin kan realiseras i vår värld. Jag tycker, att talet därom påminner om när en person fick den frågan, om han icke var med om att dödsstraffet skulle avskaffas, och därpå svarade, att det ville han visst vara med om, blott herrar mördare ville göra början. Det är till all olycka nedlagt hos människonaturen och också hos folken en själviskhet, som går för långt och som driver dem till handlingar, som innebära ett förorättande av andras även ocklara rätt, om det icke finnes en polismakt, en rättsordning, som innebär ett hinder för detta eller som gör, att våldsverkaren löper en alldeles bestämd risk.

Låt oss för övrigt se längre ut över världen och antaga, att man avrustar icke blott i Skandinavien utan även i västra Europa och likaså i Ryssland. Det kan hända, att detta avväpningsprogram icke accepteras av de gula i Asien och de svarta i Afrika. Att tänka sig, att den högre kulturvärlden skulle komma till ett tillstånd av fullständig avväpning, den tanken synes mig vara baserad på en mycket grumlig och besynnerlig uppfattning om betydelsen av olika kulturstadier här i vår värld. Man måste för övrigt räkna med en hel del omvälvningar i olika länder och stater. Antag att Ryssland skulle avväpna. De gula tränga på från öster. Det visar sig, att trupper måste ställas upp för att mota dem, och det blir omvälvning inom Ryssland, som sedan driver en krigspolitik mot det övriga avväpnade Europa. Vi ha sett, att omedelbart efter det Finland förklarade sig fritt, så reste sig en del av folket med vapen i hand mot den övriga befolkningen, och vi fingo detta fruktansvärda inre krig i det olyckliga landet. Gå vi tillbaka till 1860-talet, så se vi, att även de fredliga Förenta

Ang. avveckling av militärförsvaret m. m.
(Forts.)

Ang. avveckling av militärförsvaret m. m.

(Forts.)

staterna fingo inbördeskrig. Därav borde man kunna inse, att även om alla länder skulle avväpnas, så skulle man icke komma till ett lycksalighetsrike, där krig och strid försvunnit. Jag tror därför, att det är skäl att nu under kriget och antagligen under lång tid framåt icke påfordra någon slags avväpning här. Skulle vi avväpna under kriget, skulle detta endast upptagas av de krigförande makterna som ett intyg om att vi ville tåla vilka förolämpningar, vilket intrång på våra kustvatten, våra områden och våra rättigheter som helst.

Jag inser nog, att herr Månsson har rätt, att ett litet land icke har så mycket att säga till om i en krigstid som den nuvarande. Men det är dock icke så illa ställt, att alla rättigheter hava försvunnit och att man behöver tåla vad som helst. Tvärtom tror jag, att en undersökning en gång kommer att visa, att det kanske ändå stått kvar mer av den folkrätt man trodde sig äga före kriget, än vad man nu tänker sig. Även de krigförande anse sig böra visa en viss hänsyn, om den också icke är stor, mot de neutrala, och detta är enligt min mening beroende på deras uppfattning dels av vissa folkrättssatsers förpliktande betydelse och dels även av att de neutrala staterna dock kunna göra något till eller ifrån såsom krigförande makter.

Nu har herr Engberg uttalat, att avväpningens genomförande är någonting, som är helt och hållet beroende av en ny mellanstatlig rättsordning, och det skall icke alls förnekas, att detta i princip är fullkomligt riktigt. Frågan är blott, vilka förutsättningar det finnes för att en sådan ny rättsordning skall kunna skapas, så att avväpningen verkligen kan genomföras inom rimlig historisk tid. Det är alldeles klart, att alla folk, som på något sätt beröras av kriget, direkt såsom krigförande eller indirekt såsom neutrala eller av krigets tryck drabbade, nu sucka under krigsbördan, och att hatet mot kriget växer inom alla jordens folk. Men detta är sannerligen icke detsamma som en allmän förvissning om att avväpningen är möjlig. Betingelsen för varje till och med blott minskning av försvarsbördorna måste naturligtvis vara en ny folkrätt och vissa andra åtgöranden, som kunna hjälpa till att uppehålla ett fredstillstånd, även om krigshot från något håll uppstår. Man hade nu före kriget trott, att man kommit rätt långt på folkrättens väg, men mycket, allt för mycket har ju raserats under kriget. Frågan är då, om man äger bättre förutsättningar för att efter kriget uppbygga en ny folkrätt. Jag hoppas, att man har det, och jag tror på en stor framtid för folkrätten. Jag hoppas också, att det skall visa sig möjligt att på rättslig väg lösa många flera tvister folken emellan, än som varit möjligt enligt den folkrätt, som gällde före kriget, och att man från intressetvisternas område skall kunna föra över allt flera tvistepunkter till rättstvisternas.

Det synes mig vara alldeles samma tillstånd i världen nu som under det värsta feodalväldets tider, då det i åtskilliga europeiska länder såg ut, som om all känsla för rätt och all objektiv rätt försvunnit ur världen. Jag undrar, om det då icke fanns begåvade tänkare.

som misströstade lika mycket om rätten inom staterna, som många nu misströsta om folkrättens framtid i förhållandet mellan staterna. Om man ser på religionskrigen under slutet av 1500-talet eller på härjningarna under 30-åriga kriget på 1600-talet, nog får man då medge, att det såg illa ut med rätten. Men det har dock visat sig, att rätten har segrat inom staterna och blivit en makt, varom man den tiden icke hade någon aning. Man får då också tänka på att det stod makt bakom rätten inom varje stat och att rätten utvecklade sig, alltefter som makten utvecklade sig. Utan makt hade det antagligen sett illa ut med all rättsutveckling.

Fragan om en förbindande internationell rätt, som skulle skapa en ny rättsordning mellan staterna, är naturligtvis i högsta grad en fråga, om man kan tänka sig någon makt bakom denna rätt. Då vill jag säga, att alla de förslag, som framförts och av vilka många kunna vara ganska lämpliga och även genomförbara enligt min mening, icke äro tillräckliga att skapa en sådan rättsordning. Man bör gå framåt på den vägen. Man bör söka finna ut någon ny reform på folkrättens område och söka genomföra den. Man bör på det sätt, som är praktiskt möjligt, ställa makt bakom fördraget, bakom överenskommelserna, bakom den folkrätt, som kommer att efter kriget skapas. Men man får icke glömma, att den historiska utvecklingen i allmänhet går mycket långsamt. Vi tycka att det går så rasande fort i vår tid, men om man tänker på hur mycket mänskligheten upplevat under forntiden och jämför den med vår tid, så märker man, att det ändock finnes stora likheter trots den långa utvecklingsperioden. Det är därför, som jag tror, att man får finna sig i att det folkrättsliga arbete, som skall vidtaga, kommer att taga en mycket lång tid och att, om man blott kommer framåt på den vägen är efter år och decennium efter decennium, så får man trots de bakslag, som tid efter annan helt säkert komma, dock vara tacksam.

Vart man slutligen skall komma, hur den rättsordning skall se ut, som efter flera hundra år kanske kommer att etableras i världen, därom kunna vi icke veta något. Vi kunna ju möjligen hoppas, och den som vill kan drömma om ett framtida lyckorike. Men att utvecklingen går långsamt, därom känner jag mig övertygad. Jag tror, att det är farligt att tro, att allting är klart efter kriget och att avskyn för kriget då kommer att skapa en ny värld och en ny jord. Ty om man lever sig in i den förhoppningen och sedan märker, att det kommer att gå långsamt, kommer man naturligtvis att intagas av djupaste missmod, och då kunna många goda krafter, som eljest skulle kunnat medverka till ett uppbyggande av en ny folkrätt, av detta missmod drivas att släppa taget och icke längre arbeta för densamma. Det är därför, som jag tror, att denna mening om att allt är färdigt för avvapning och för att få en ny rättsordning icke blott är oriktig utan jämväl menlig för folkrättsutvecklingens egen sak.

Nu hör man, att det blivit en ny ton, när statsmännen i alla länder hålla sina stora anföranden, de må nu heta Wilson, Czernin, Kühlman eller annat. Det är ingen, som vill bestrida, att man borde försöka begränsa rustningarna efter kriget, och att man borde

Ang. avveckling av militär/öresvare m. m.

(Forts.)

*Ang. avveck-
ling av mili-
tärförsvaret
m. m.
(Porte.)*

försöka bygga upp en annan värld än den man sett under de senaste åren. Frågan är bara, hur mycket som är verklighet av vad de säga, huru mycket man kan lita på. Allra först måste nu varje statsman komma med ett sådant anförande av hänsyn till sitt eget folk, som drabbats av krigets ohyggliga börda. Men jag vill gärna hoppas och tro, att alla ha någon mening med detta, och att alla tänka sig, att efter kriget staterna skola söka komma till ett avtal om en minskning av rustningarna. På en fullständig avrustning tror jag inte. Jag tror knappast att mänskligheten någonsin skall komma fram till det, allra minst nu efter kriget. Kunde man nu komma till en begränsning av rustningarna genom internationella avtal, vore detta redan en välsignelse för världen.

Se vi på vårt eget land, får jag säga, att vi härvidlag måste rätta oss efter vad stormakterna göra. Vi kunna icke slå in på en egen avvärningspolitik, och vi måste även tänka på att våra försvarsmedel i jämförelse med stormakterna äro synnerligen svaga, och att därför, om stormakternas skulle gå till någon mindre betydande begränsning av rustningarna, är det därför visst icke säkert, att vi kunna något avsevärt minska vad vi därutinnan äga. Detta måste emellertid naturligtvis avvägas efter stormakternas rustnings- och försvarspolitik efter kriget. Den skola vi vänta på allra först och sedan se vad som möjligen kan göras. Att nu fastställa någon bestämd politik, att nu draga upp några linjer för vad den svenska staten skall göra, anser jag fullkomligt felaktigt.

Så säger man mycket ofta — det har sagts här i dag — att om vara maktmedel i jämförelse med stormakternas äro så förfärligt svaga, har det icke någon betydelse och lönar sig icke att ha ett försvar. Detta är feghetens ord, som jag måste tillbakavisa. De ha haft en betydelse, de maktmedel, som vi ha haft under kriget, och de kunna hava det även i framtiden, ty de vittna om en bestämd vilja hos folket att ändå tänka på sitt försvar, och bara det att man visar, att viljan finnes, har sin historiskt och politiskt mycket viktiga innebörd. Se förresten tillbaka på historien! Om man resonerat så i Grekland, när perserna angrepo, så hade väl den grekiska kulturen blivit totalt fördärvad. Om schweizarne resonerat så, när de mäktiga feodalhärarna anryckte, hade historien icke fått bevittna en schweizisk kultur och det schweiziska edsförbundet för närvarande. Och om Gustaf Vasa och svenskarne resonerat på det viset, när Danmark förtryckte dem, hade icke den omvälvning, som den tidens svenskar med Gustaf Vasa i spetsen avvägbragte, kunnat äga rum. Mycket av det vackraste och bästa i historien hade aldrig kommit att ske, och många kulturer, många begåvade och ädla folk hade nedtrampats av mindre begåvade och mindre ädla men hänsynslösa folkmassor. Och jag känner mig övertygad om att både andlig och materiell kultur stått långt tillbaka mot nu, om icke hos folken i allmänhet funnits en levande försvarsvilja och en känsla av att vilja skydda till det yttersta, ända in i döden det bästa man äger, hem och härd och fosterlandet. Och jag har den personliga uppfattningen om herr Fabian Månsson, att jag känner mig över-

tygad om att om fiender skulle inbryta i landet och därvidlag hus och hem skulle skövlas han bestämt skulle ansluta sig till dem som vilja beivra, stävja och hejda en sådan framfart.

Det är icke mannen värdigt, att om det börjar brinna i ett hus helt lungt börja resonera: »Kan jag göra något?» *Han gör vad han möjligen kan.* Om en ensam kvinna eller ensam man blir överfallen på en gata eller en väg, är det icke den mötande mannen värdigt — och jag tror icke heller, att en man gör det — att ställa sig och resonera: »Det här kan börja bli farligt, jag skall vara neutral». Äro våldsverkarna flera, så kan man kanske föga utträtta. *Man gör så gott man kan.* När ett helt folk drabbas av ett angrepp från annat håll, gäller det att bevara det bästa inom sig själv, att vara trogen mot sig själv och sin kallelse. Det är icke trohet mot sig själv att säga: »Vi kunna icke försvara oss. Må andra angripa och försöka taga vårt land». Vi göra ingenting däremot. Utan troheten mot sig själv visa endast det folk och endast den individ, som tänka: »Vi behöva ett försvar. Vi vilja försvara oss, om så gäller. Vi vilja möta våldet med de vapen och de krafter, som vi ha. Vi vilja på det viset ådagalägga vår ärliga och varma önskan, att vårt land allt framgent skall vara ett fritt och självbestämmande rike». Inom detta rike må vi sedan ordna förhållandena till det bästa. Och jag ber att få tillbakavisa alla angrepp på högern, att den skulle förfara så gränslöst reaktionärt. Detta är icke sant. Det viktigaste är i alla fall, att folken såväl som individerna i sina handlingar visa trohet mot sig själva.

Ing. avveckling av militärförsvaret m. m.
(Forts.)

Herr Vennerström: Herr talman! Jag har begärt ordet utslutande för att göra några randanmärkningar till vad herr Engberg anförde. Herr Engberg yttrade, att striden står i detta nu icke för och emot avväpning. Han yttrade, att striden står för och emot den s. k. isolerade avrustningen. Jag erkänner nu, att teoretiskt har herr Engberg rätt. Jag tror, att rent teoretiskt står striden härvidlag mellan isolerad och icke isolerad avrustning. Men går man till det rent praktiska, måste väl ändå herr Engberg erkänna, att där har herr Engberg tagit fullständigt fel. Ty hos herrarna av den högersocialistiska ordningen, vilka ju skulle ställa sig teoretiskt på den rena avväpningsståndpunkten, ehuru icke gillande den isolerade avrustningen, finner man både i Sverige och andra stater ett synnerligen starkt stöd för militarismens fortvaro. Går man till Sverige, är sanningen den, att sedan den tid, då socialdemokraterna kommo in i den svenska riksdagen, ha icke militärbördorna minskats. De ha ökats och rustningen stärkts undan för undan, och vi se, hur socialdemokraterna själva följt med och skjutit fram sina positioner från en mindre rustning till en större sådan. Jag ser nu, att partichefen, herr Branting, något ler i sina buskiga mustacher, men det skrämmar mig inte, utan jag säger i alla fall, att så har tyvärr högersocialismens praktiska utveckling varit under tidernas lopp här i Sverige. Och se vi på den allra sista socialist-liberala ministären, måste väl ändå herr Engberg erkänna, att från

Ang. avveck-
ling av mili-
tärförsvaret
m. m.
(Forts.)

dess sida, om man granskar det nuvarande faktiska militärprogrammet i belysning av det gamla, sådant som det socialdemokratiska partiet ställt sig på, har härvidlag icke åstadkommit en skillnad neråt utan en skillnad uppåt, så att vi där nu ha ett starkt stöd för militarismen i Sverige.

Herr Engberg talade om igelkottens taggiga försvarsvapen och sköldpaddans pansrade försvarsvapen. Jag tror, att herr Engberg själv är synnerligen villig att sätta sådana där vassa taggar i den svenska igelkottens försvarsvapen och även bepansra den svenska sköldpaddan med åtskilliga starka pansarplåtar. Om jag inte tar alltför mycket fel, vill jag minnas, att herr Engberg antingen skriftligen eller i ett offentligt uttalande yttrat, då det var fråga om, hur man skulle ställa det efter kriget med försöken att komma fram till ett fredligt tillstånd, att han för sin del gått in för den åskådningen, att den svenska demokratin bör samla sig — ja, jag trodde för min del, att det skulle bli avrustning, men när det kom till kritan, var det något annat — för att realisera det av socialdemokraterna 1914 före kriget framlagda försvarsprogrammet. Jag får ärligt bekänna, att skall den teoretiska anslutningen till avrustningsståndpunkten, ehuru icke till en isolerad avrustning, ändå efter krigets förlopp i praktiken stanna vid att Sverige för sin del vidhåller detta militärprogram, då är den teoretiska anslutningen till avväpningsprincipen av noll och intet värde.

Sedan sade herr Engberg någonting för resten alldeles befogat om nationernas fria liv, att vi skulle hävda och värna den nationella friheten, och han sade, att denna åskådning gått fram alltmer på grund av kriget självt. Jag vill därvid helt och fullt ställa mig på samma ståndpunkt som herr Engberg och vill instämma i vad herr Fabian Månsson sade därvidlag, att det från vår sida lika väl som från de övriga partiernas sida, som icke vilja den isolerade avväpnningen, just gäller att på de bästa vägarna tillvarata Sveriges legitima intressen. Men nu ställer sig frågan så: äro verkligen de militära rustningarna för Sveriges vidkommande en garanti för den nationella friheten och äro över huvud taget ur statlig synpunkt de militära vapnen garantier för folkens frihet? Efter den åskådningsundervisning, som vi erhållit under krigets lopp, vill jag ärligt bekänna, att det skall krävas en synnerligen stark tro till, om man alltjämt skall kunna hävda den uppfattningen, att de militära vapnen äro en säker eller tillnärmelsevis säker garanti för den nationella friheten. Jag vill i det fallet helt understryka vad herr Fabian Månsson på ett enligt min tanke fullt tillfredsställande sätt utvecklade ifråga om alla smärre stater, som skulle kunna något så när jämnställas med vårt eget land.

Jag skulle vilja ställa en fråga till herr Engberg: skulle herr Engberg vilja svara mig på, huruvida stater som Rumänien eller Grekland eller Serbien, om de varit utan vapen, skulle befinna sig i ett sämre läge och haft sin nationella frihet mindre garanterad än i denna stund? Något sämre för dem än som det nu är finns det väl inte. De äro berövade sin nationella frihet, och stora delar av

deras nationella styrka ha runnit ut under de blodiga krigsåren. Jag kan för min del inte inse, att den nationella friheten för dessa staters vidkommande hade varit mindre trygg än just nu, ifall de varit avrustade.

Ang. avveckling av militärförsvaret m. m.

(Forts.)

Jag vill taga ett parallellfall, vårt olyckliga broderland Finland på andra sidan Östersjön. Det är i alla fall ett faktum, att så länge Finland icke hade någon vapenmakt, då kämpade sig Finland till friheten. Utan vapen har Finland under tsarismens våld slagit sig fram till frihet. Det talades här av herr Hildebrand — jag nämner honom i förbifarten — om att det är fegt att icke med vapen försvara sig. Man sviker sig själv, man är inte trogen mot sig själv. Jag vill ställa en samvetsfråga till herr Hildebrand: de modiga män inom den finska överklassen och även underklassen, som i ett helt århundrade utan våldsvapen ha kämpat för Finlands frihet och fyllt tsarens fångelser ha de varit feiga män, och ha de männen svikit sig själva? Har verkligen herr Svinhuvud och männen av samma kulör, då det gällde att kämpa med lagliga vapen mot det tsaristiska våldet, ha de verkligen svikit sig själva och ha de visat en omanlig feghet? Ånej, man kan inte bara med blodiga vapen utan även med andra medel kämpa för demokrati och frihet.

Herr Engberg sade vidare — och det överensstämmer med hans kända, väl starkt marxistiska tankegång — att om vi skola komma fram till fred sker det inte genom att sikta direkt mot militarismen, på det sättet komma vi ingenstans, utan vi böra skapa demokrati inom folken, mellan folken och vi böra så småningom gå fram till en ökad socialisering. Jag instämmer i att detta är en grundval som vi icke komma förbi. Gäller det socialisering, hoppas jag herr Engberg erkänner, att vi från den socialdemokratiska vänsterns sida icke skola svika i den punkten. Jag erkänner, att demokratin är nödvändig, och gäller det demokratisering, hoppas jag herr Engberg även där erkänner, att vi i vårt parti här i den svenska riksdagen göra vad vi kunna i den vägen. Och när författningsfrågorna snart föreligga, skall det måhända visa sig, att vi från vår sida vilja gå fram till en snabbare demokratisering, än det högersocialistiska partiet vill. Men det finnes ett synnerligen starkt men: Jag kan inte förfalla till herr Engbergs romantiska övertro — förlåt att jag begagnar det ordet romantisk, det passar måhända enligt Engbergs mening icke i den Engbergska tankevärlden, men det passar i alla fall i detta stycke — jag vill inte förfalla till den romantiska övertron, att få vi bara den formella demokratin och få vi bara socialiseringen, då faller oss freden till som en mogen frukt. Nej, herr Engberg vi ha lärt något utav kriget, och det är, att inte ens den formella demokratin håller. När man ser, huru Italiens eget folk, upphetsat av nationella stämningar, utövade en stark påtryckning fram till krig, när vi se Tysklands socialdemokrater icke bara stödjade kriget utan i vissa fall stödjade annexionspolitiken, stödjade revolutionernas tryckande, stödjade den tyska militarismens gendarmgöra i de olika staterna, när vi se, hur de engelska och amerikanska folkdjupen, militäristiskt genomsyrade även dessa, får jag för

Ang. utveck-
ling av mili-
tärförsvaret
m. m.
(Forts.)

för min del bekänna, att min tro på demokratin som en garanti för freden, vilar på en enda grundval, och det är den, att de demokratier, som komma, icke skola vara militaristiskt genomsytrade utan genomsytrade med den enda verkligt fredliga rättsanda, som finnes. Det är den rena oförfalskade avrustningstankegången.

Slutligen vill jag till herr Engberg säga, att det synes mig, som om ett utav de starkaste medlen för att kunna påskynda själva demokratiseringen, är att man riktar — om jag här får begagna ett vapentekniskt ord — värjspetsen mot militarismen själv. Det är väl ändå så, att inom de olika länderna, Sverige såväl som andra stater, just militärsystemet är en utav de starkaste grundvalarna för reaktionen och för kampen emot demokratin. Gå vi till Tyskland, är det i alla fall så, att den tyska militärautokratien med den tyska generalstaben som centrum är kärnan i kampen inom Tyskland mot demokratin. Är det inte så här även i Sverige? Vi kunna gå tillbaka till 1912, 1913 och 1914. Var det inte det svenska militärväsendet, de svenska militärkretsarna, som voro själva centrum i den rörelse, som i februari 1914 ryckte till sig makten och som länkade in den svenska utvecklingen i rent reaktionära strömfaror? Och när vi i går sågo här ute på gatorna i huvudstaden den berömda svenska brigaden tåga förbi, hyllad av ett brusande folkjubel, hyllad med alla den stockholmska överklassens flaggor i topp, hyllad av ungdomen med blomsterkastning och med lysande ögon och, jag förmodar, med synnerligen starkt klappande kvinnohjärtan, när man såg det, får man då icke erkänna, att militarismen själv, närvaron av ett militärsystem är i betydande grad kärnan i kampen för reaktion och mot demokratin?

I samband därmed vill jag framhålla, att det finnes tvenne vägar fram till demokratin. Den ena är den fredliga, den andra är den blodiga vägen. Den andra, den sista, har blivit något modern på de sista tiderna. Jag vill för min del säga, att sasom ett yttersta nödvärn, då intet annat hjälper — jag understryker *nödvärn* — då må den vägen väljas. Men det är en osmaklig väg, det är en omänsklig och en vidrig väg att lata de blodiga våldsvapnen tala. Skall man kunna komma bort från den vägen då måste vi få fram en avrustning inom folken. »Ned med vapnen!» Då kan intet inom något land hejda demokratiens segertåg, då går demokratin på fredliga vägar fram till seger. Klasskampen rader alltid, den komma vi icke förbi, men klasskampens mest brutala former kommer man i sådant fall förbi.

Jag vill med dessa ord, herr talman, yrka bifall till den av herr Månsson väckta motionen.

Herr Thore: I anledning av vad herr Engberg antydde, att jag här uppträtt som representant för högern, vill jag säga, att jag ingalunda är förmäten nog att vilja uppträda som representant för högern; jag talade här i egenskap av medlem av det utskott, som behandlade denna motion, och det må vara tillräckligt skäl för mitt uppträdande.

Vidare vill jag säga, i anledning av vad herr Engberg anförde på ett ställe, att jag i den sak det rörde sig om icke har något att förebrå mig, jag riktade inga perfida sparkar, inga sparkar alls för övrigt, emot regeringens programförklaring förliden höst. Jag kritiserade över huvud taget inte alls denna programförklaring, fastän man måste medge, att den är en smula otydlig, utan vad jag vände mig emot, var det, att utskottet vill försöka föra fram en avvärningslinje med ledning av denna programförklaring. Och jag vände mig mot detta, därför att jag icke kan tyda regeringens uttalande som någon avvärningslinje. Jag tror inte heller, att regeringen menat så med sitt uttalande.

*Ang. avvär-
ling av mili-
tärförsvaret
m. m.
(Forts.)*

Jag vill inte följa herr Engberg, när han svävar uppe i molnen bland det blå, vilket han gjorde i större delen av sitt anförande. Det må vara mig förlätligt, att jag inte gör det, men jag skall i alla fall plocka ut ett par uttalanden, som herr Engberg kom med. Han nämnde bland annat, att privatkapitalismen skulle vara en krigshetsare, att det är privatkapitalismen, som är orsaken till kriget. Jag tror knappast, att så är förhållandet. Jag tror att herr Engberg hemfaller till doktriner och slentrian, att han egentligen är bakom flötet, när han kommer med ett sådant uttalande. Inte tror jag, att det var privatkapitalismen, som gjorde, att Ryssland kom med i kriget, ty privatkapitalismen är väl inte så utpräglad i det landet. Inte för att jag förmenar, att privatkapitalismen är något dygdemönster, men jag tror icke, att den för sin egen skull, av hänsyn till sina egna intressen, ville taga den risken av ett krig.

Vidare nämnde herr Engberg, att högern icke vill vara med om en internationell rättsordning. Ja, jag vet inte, vad jag skall säga om den saken. Vi hade för 14 dagar sedan i denna kammare en motion, som behandlades av samma utskott, en motion av mig, där jag begärde, att man skulle försöka få fram en internationell rättsordning på det maritima området. Det var ett konkret frågsmål, som hade mycket stor betydelse, inte bara för oss utan även för alla sjöfarande länder. Jag undrar, vilken det var, som vände sig mot denna motion, vilka det var, som röstade omkull den. Inte var det högern, utan det var herr Engberg och hans parti.

Gentemot herr Månsson har jag egentligen inte så mycket att säga. Jag är emellertid skyldig att tacka för hans eloge, att jag skulle vara en klok karl. Jag får emellertid, i anledning av vad herr Månsson sade om att jag skulle ha tagit fel i den synpunkten, att kriget drogs åt det militära vacuum, som skulle uppstå, om vi avrustade, säga, att mitt yttrande lydde så, att ett militärt vacuum, som befinner sig vid spänningslinjerna mellan stormakterna, är farligt för freden, och det tror jag man med en viss rätt kan säga. Vi ha inga garantier för att vi icke kunna befinna oss mycket nära en sådan spänningslinje, och ett militärt vacuum komme då enligt mitt förmenande att utgöra en fara för Sveriges fred.

Herr Engberg: Herr Thore måtte inte ha haft mycket bränsle

Ang. avveck-
ling av mili-
tärförsvaret
m. m.
(Forts.)

under pannan, då han för att ge relief åt sin bevisföring, plockade fram sina olycksaliga bunkerkol. Jag får verkligen säga, att det var det olyckligaste han kunde taga till, när han nu än en gång erinrade om sitt stora fiasko på den punkten med sin motion om de där bunkerkolen, vilken sannerligen i det sammanhang, som herr Thore satt in frågan, med sin utrikespolitiskt ensidiga och med spetsen åt ett visst håll riktade motivering, ju innebar ungefär alldeles raka motsatsen till vad han här ville göra gällande, att det skulle vara en insats till den internationella rättens förmån.

Därmed lämnar jag också herr Thore och övergår till herr Vennerström.

Tankegången i hela herr Vennerströms anförande, liksom också delvis i herr Fabian Månssons, var uppenbarligen en anklagelse mot oss för att vi i den här frågan icke skulle egentligen *vilja* avvapning. Nej, så enkelt går det icke, mina herrar! Vi vilja avvapning fullt och uppriktigt, men vi säga, att vi kunna icke se avvapningen såsom ett självändamål, utan för oss står såsom det ändamål, vilket skall vinnas, erövrandet av den verkliga internationella friheten, nationernas autonomi, deras möjlighet att leva sitt fria och självständiga liv. Och vi säga oss då, att den isolerade avvapningen leder icke till detta resultat, därför att en isolerad avvapning, alltså en avvapning, som icke sker på grundvalen av internationell överenskommelse och på grundvalen av överenskommelse om respekterade rättsregler, blir en avvapning, som kommer att leda till de små nationernas underordnande under stora och hänsynslösa nationer, vilka där taga för sig och utnyttja dessa andra såsom redskap för sina syften. Det är detta, som utgör skillnaden härvidlag, och jag må säga, att nog är det egendomligt, att när herrarna nu driva denna grundsats om en isolerad avvapning, herrarna då vilja åberopa Köpenhamnskongressens resolution, där det dock i andra punkten uttryckligen står så: » — — — alltjämt ånyo väcka motioner, som gå ut på *allmän avrustning*.»

Herr Vennerström gjorde nu här gällande, att socialdemokraterna ha sannerligen icke kunnat förhindra militärbördornas ökning här i riksdagen. Ja, jag tillåter mig säga, att detta var det enfaldigaste av alla argument, som jag någonsin hört framföras. När ha socialdemokraterna haft *majoritet* här i riksdagen, herr Vennerström? Hade de möjlighet att förhindra 1914 års härordning? Socialdemokraterna befunno sig då i ohjälplig minoritet, och herr Vennerström kan vara lugn för, att om partiet hade haft majoritet den gången, så skulle också partiets linjer, sådana de voro utlagda i partiets motioner 1914, nu varit genomförda,

Nu säger herr Vennerström, att de militära vapnen äro ingen garanti för den nationella friheten. Jag skall icke diskutera med honom om den saken, men jag skall be att få erinra honom om, att de, vilka stå såsom hans andliga lärofäder i socialistisk renlärighet, bolsjevikerna i Ryssland, ha på den punkten uppfört sig på ett sätt, som ställer den Vennerströmska tesen i en pikant belysning. Ty i samtliga de proklamationer under senaste tiden, vari dessa bolsjevi-

ker framträtt, ha de appellerat till att gripa till vapen för att skydda nationen mot inkräktare, och här framför mig ligger ett exemplar av herr Vennerströms liv- och husorgan — ja, det är kanske oriktigt sagt, ty det är Politiken — och där gör en av det nya partiets uttolkare, dr Erik Hedén, ett uttalande, som står där såsom ett slags programförklaring från vänstersocialisterna i den frågan. Han försvarar bolsjevikerna och påpekar bl. a., att i deras officiella organ, varit införd en enträgen vädjan till ententemakterna att hjälpa dem i deras strid för självständigheten. Här är således, herr Vennerström, fråga om att hävda självständigheten för dessa bolsjevikers vidkommande. Hur stämmer då denna uppfattning med den av herr Vennerström framförda, att här får man under inga förhållanden tillgripa vapen, när det gäller att försvara den nationella friheten? Herr Vennerström kan försvara sig endast på ett enda sätt, och det är, att han här skulle göra gällande: ja, för så vitt nationen är på visst sätt beskaffad, då skulle vi ha rätt att tillgripa vapnen för att försvara den, men icke under andra förhållanden. Ja, men då äro vi tillbaka till detta, att det beror på, hur man värdesätter den egna nationen och dess självständighet i denna kamp, och då har också herr Vennerström uttryckligen släppt den *principiella* försvarsnihilismens ståndpunkt.

Ing. avveck-
ling av mili-
tärförsvaret
in. m.
(Forts.)

Jag ber också att få fastslå, att herr Månsson icke ställde sig på den principiella försvarsnihilismens ståndpunkt, ty hans ståndpunkt var uppenbarligen: därför att vi icke kunna försvara oss, skola vi icke heller göra det. Men det framgår av hela hans anförande, som om han ville göra gällande: finns det möjlighet, att man kan försvara sig, då skall man även försvara sig. Men därmed är också den principiella försvarsnihilismen ohjälpligt övergiven.

Jag vill icke spilla många ord på herr Vennerströms tal om att Finland kämpat sig till friheten utan vapen. Jag trodde icke, att man i riksdagens andra kammare skulle få höra en så hejdundrande dumhet uttalas, som att Finland kämpat sig till frihet utan vapen. Var och en, som här känner till, hur den finska frihetsstriden förlöpt i förhållande till den ryska revolutionen, vet ju också detta. Framförandet av den saken såsom ett argument i avvärpningsfrågan faller ohjälpligt till marken.

Nu förklarade herr Vennerström, att vänstersocialisterna äro bättre kämpar för demokratin, än vi andra socialister äro. Ty, säger han, vänstersocialisterna vilja demokratiens snabbare genomförande. För så vitt man tror, att det innebär demokratiens snabbara genomförande, att man på ett bräde lägger fram alla sina önskemål fullständigt oavkortade och förblandar detta med, att man verkligen också får dem genomförda, skulle jag kunna ge herr Vennerström rätt. Men jag undrar, om det icke kan vara skäl i att på den punkten göra en liten erinran åt det vänstersocialistiska hållet. Det är dock icke många veckor eller månader sedan man på den kanten drog i fält till försvar för herrar bolsjevikers påstående, att den allmänna rösträtten numera är *en antikverad inrättning!* Det

Aug. oveck-
ling av mili-
tär försvar!
m. m.
(Forts.

skorrrar litet illa i öronen, när man hör representanterna för den gruppen nu slå sig till riddare för den demokratiska renlärigheten.

Jag vill också säga till sist gent emot vad herr Vennerström här yttrade om, att demokratin visat sig oförmögen att garantera freden, att det förhåller sig nog så, att det var den omständigheten, att demokratin icke var genomförd uti det centrum i Europa, där tärningen kastades till världskriget, som gjorde, att världskriget kunde utbryta. Hade demokratin där varit genomförd och hade där funnits en verksam kontroll över de härskandes förehavanden, hade nog sakerna legat på ett helt annat sätt.

Herr Hildebrand försökte här göra gällande, att jag skulle ha sagt, att högerens försvarsiver varit en orsak till världskriget. Nej, visst icke! Jag har sagt, att högerens privatkapitalistiska och anti-demokratiska politik, sådan den bedrivits överallt i länderna, har varit bakgrunden och orsaken till världskriget, men icke försvars-ivern själv, ty den är blott en avskuggning i sin ordning av hela denna privatkapitalistiska politik.

Herr Hildebrand sade vidare, att det är högerens berömmelse, att den arbetat för ett starkt försvar. Han hänvisade därvid till den nytta, som vi nu under kriget haft av vår flotta, och han ställde detta i sådant sammanhang, att man fick det intrycket, att det sålunda var försvarsbeslutet av år 1914, som möjliggjort denna flottans hjälp. Men, herr Hildebrand, det är ju blott en enda av de båtar, detta beslut innefattade, som ännu är färdig. Vill herr Hildebrand verkligen söka inbilla denna kammare, att de utökningar av vår flotta, som högern den gången drev igenom, ha spelat någon som helst roll för den vaktjänstgöring, som flottan utfört nu under kriget? Det går förvisso icke.

Nu sade herr Hildebrand vidare, att avväpningstanken aldrig kan förverkligas i vår värld. Herr Hildebrand kanske menar, att den kan förverkligas i det tillkommande livet — och måhända vi få lov att interpellera herr Räf om vad han tror angående den saken — och jag för min del hyser verkligen den uppfattningen, att därest man går med på högerens politik, denna tanke aldrig kan tillämpas och genomföras. Däremot förefaller det mig alldeles klart, att vi med en annan och motsatt politik skola lika väl som vi kommit från nävrätten till den civilprocess, som vi nu ha inom staten, lika väl kunna komma också staterna och nationerna emellan fram till en internationell rättsordning, som onödiggör kriget. Men på den punkten förklarade nu herr Hildebrand, att det behövs en makt, som står bakom, men att den makten kan man icke åstadkomma, och därför menade han, att alla dylika tankar äro utopiska. Nej, herr Hildebrand, jag tror för min del, att herr Hildebrand därvidlag alldeles för mycket ger sig sina rent högerfärgade åskådningar i vald. Ty, såsom jag betonade i mitt första anförande, förutsättningen för, att man skall kunna skapa en internationell rättsordning, är icke en makt i den meningen, som herr Hildebrand tycks göra gällande, eller att det skall stå en vapenmakt i samma grad som förr bakom det hela, utan förutsättningen är den, att det fin-

Ang. utveckling av militärförsvaret
m. m.
(Forts.)

nes nationer bakom, sammanslutna och enade om vissa rättsregler, men också genom en internationell skyddsvakt beredda att se till, att dessa rättsregler efterlevas. Ingen människa har inbillat sig, att det icke behöves en internationell ordningsmakt; den saken står klar, men däremot behöves det ingalunda dessa väpnade försvar, som nu förefinnas.

Herr Hildebrand sade vidare, att han tror på en framtid för folkrätten. Ja, jag vill instämma med honom därutinnan: även jag tror på en framtid för folkrätten. Men jag vill tillägga, att jag tror, att denna framtid blir i hög grad beroende på, hur den kommande freden kommer att gestalta sig. Blir det en fred, som går efter autokratiska linjer, en fred, som trampar demokratin hänsynslöst under fötterna och går ut på stora annexioner och inför träl-dom i Europa och ett sabelvälde, som icke tar hänsyn till nationernas rätt att leva sitt eget fria och självständiga liv, då blir nog vägen fram till folkrätten ganska lång och ganska törnbeströdd, och i så fall tror jag, att en lång kamp kommer att stå för all verklig demokrati. Men visar det sig, att här kan bli en fred, som verkligen slutes på de grundvalar, som utpekats av marsrevolutionens Ryssland, och vilka också den socialdemokratiska internationalen i stor utsträckning har gjort till sina, då tror jag, att denna väg i betydlig grad skall kunna förkortas. Men det är just den svenska högerens linje här i landet att nedlägga allt arbete, som den kan, för att förhindra en sådan utveckling, ty det står dock fast, att så länge som högern vill omöjliggöra varje försök att här få till stånd ett demokratiskt genombrott, så länge riktar den ock sin spets mot möjligheten att skapa de grundvalar, som härvidlag krävas.

Jag vågar säga, att den, som här håller på friheten, den kan icke gå på högerens linje, och det är kanske just hävdandet av friheten, som utgör det starkaste inslaget i den politik, som här ifrån demokratisk sida föres. Friheten är ur högerens synpunkt av underordnad betydelse. Herr Hildebrand förklarade visserligen, att man skall vara trogen mot sig själv och sin kallelse. Men vad är då enligt herr Hildebrand denna »kallelse»? Ja, den är nog en beslöjad gud, inför vilken herr Hildebrand firar gudstjänst, men den gudstjänsten kan vara farlig, ty bakom slöjan kan praktiskt taget gömmas egentligen vad som helst. Nej, friheten skola vi nog hävda, men icke på högerens sätt. Här gäller, vad som gällde, för de båda hel-lenerna, som voro hos den persiske satrapen och vilka, när denne ville tala med dem om friheten, svarade: du har, satrap, framställt saken för oss endast ensidigt; du har icke sett sakens båda sidor, ty kände du friheten, skulle du vara redo att försvara den icke blott med lansar, utan även med yxor!

Härmed var överläggningen slutad. Herr vice talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till det av herr Thore under överläggningen framställda yrkandet samt 3:o) avslag å utskottets hemställan och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr vice talmannen sig anse den

Ang. avveck-
ling av mili-
tärförsvaret
m. m.
(Fortw.)

förstnämnda propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, i anledning varav herr vice talmannen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka därvid den under 3:o angivna antogs till kontraposition. I överensstämmelse härmed uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller femte tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande, nr 11, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen utföll med 109 ja mot 22 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 16.

Herr *Holmdahl* avlämnade en av honom och herr *Röing* under-tecknad motion, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 445, angående tillfällig lönereglering för tjänstemän vid postsparbanken.

Nämnda motion, som erhöll ordningsnumret 482, bordlades.

§ 17.

Föredrogos vart för sig två från första kammaren ankomna protokollsutdrag, nämligen:

nr 272, innefattande delgivning av nämnda kammares beslut över dess första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av väckt motion angående skrivelse till Konungen i fråga om beredande av statsstipendier åt vissa lärjungar vid statens tekniska elementarskolor och med dem likställda enskilda tekniska läroanstalter med statsunderstöd; och

nr 644, innefattande delgivning av nämnda kammares beslut över dess första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 18, i anledning av väckt motion angående skrivelse till Konungen med begäran om utredning i fråga om åtgärder för åstadkommande av minskade restantier och avskrivande av skatter;

och beslöt kammaren hänvisa det förra ärendet till behandling av sitt första tillfälliga utskott och det senare ärendet till sitt femte tillfälliga utskott.

§ 18.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bevillningsutskottet:

nr 266, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av de till förordningen den 19 november 1914 om arvskatt och skatt för gåva hörande tabellerna III och IV; och

nr 267, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 6 augusti 1894 angående mantalsskrivning;

från bankoutskottet:

nr 271, i anledning av väckt motion angående grunderna för beräkning av vissa f. d. stationsmästares pension; och

nr 272, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i avlöningsreglementet för tjänstemän vid statens järnvägar m. m.; samt

från lagutskottet:

nr 270, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av vissa paragrafer i värnpliktslagen dels ock i anledning därav väckt motion.

§ 19.

Till bordläggning anmälades:

lagutskottets memorial, nr 66, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om lagutskottets utlåtande nr 58 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa ändrade bestämmelser mot oskäligen hyresstegring m. m., dels ock i ärendet väckta motioner; och

andra särskilda utskottets memorial, nr 7, angående avlöning åt dess tjänstemän och vaktbetjäning.

§ 20.

Justerades protokollsutdrag.

§ 21.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Sjölander</i>	under den 1 juni,
» <i>Vennersten</i>	» 3 dagar fr. o. m. den 4 juni,
» <i>Johanson</i> i Gäre	» 3 » » » 1 »
» <i>Sundberg</i>	» 4 » » » 1 » och
» <i>Sterne</i>	» den 1 juni.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 6,32 e. m.

In fidem
Per Cronvall.